

Η ΘΕΣΙΣ ΤΟΥ ΑΤΟΜΟΥ ΕΝ ΤΗ ΠΑΛΑΙΑ ΔΙΑΘΗΚΗ

II

ΑΝΘΡΩΠΟΛΟΓΙΑ ΤΗΣ Π.ΔΙΑΘΗΚΗΣ

A'

Ο ΑΝΘΡΩΠΟΣ ΩΣ ΘΕΙΟΝ ΔΗΜΙΟΥΡΓΗΜΑ

Υ Π Ο

ΝΙΚΟΛΑΟΥ Π. ΜΠΡΑΤΣΙΩΤΟΥ

"Αξιον ὅμως ἰδιαιτέρας ὑπογραμμίσεως εἶναι ἐνταῦθα καὶ τὸ γεγονός ὅτι, ἔστιν ὅτε, δηλοῦται ἐν τῇ Π. Διαθήκῃ ὅτι ὁ Θεός, ὁ κατευθύνων τὸν ροῦν τῆς τε ἱστορίας τῆς σωτηρίας καὶ τῆς παγκοσμίου, «ἀποστέλλει» τὸ «πνεῦμά» του καὶ πρὸς ἄτομα μὴ ἀνήκοντα εἰς τὸν περιούσιον λαόν, ἤτοι πρὸς ἔθνη καὶ οὐκ ἔθνη, πρὸς ἐπίτευξιν συγκεκριμένου σκοποῦ, ἐμφαινομένης καὶ οὕτω τῆς παγκοσμιότητος τοῦ Θεοῦ τῆς Π. Διαθήκης. Οὕτω π.χ. μνημονευτέοι ἐν προκειμένῳ ὁ τε Βαλαάμ, περὶ οὗ ρητῶς ἀναφέρεται ὅτι «ἐγένετο πνεῦμα Θεοῦ ἐν αὐτῷ»¹ καὶ ὁ «Σεναχηρίμ βασιλεὺς Ἀσσυρίων»², εἰς ὃν ἀφορᾷ ἡ ἐξῆς προφητεία τοῦ Ἡσαίου: «Ἴδού ἐγὼ ἐμβαλῶ εἰς αὐτὸν πνεῦμα, καὶ ἀκούσας ἀγγελίαν ἀποστραφήσεται εἰς τὴν χώραν αὐτοῦ»³, ἐν ᾧ ἐλλαχού πάλιν γίνεται λόγος περὶ τοῦ ὅτι ὁ Θεὸς «ἐξεγείρει»⁴, «ἐπεγείρει»⁵ «ἐγείρει»⁶ (ἮΥ III)⁷ τὸ «πνεῦ-

1. Ἀριθμ. 24₁.

2. II Βασ. 18₁₈.

3. Ἡσ. 37₇, πρβλ. II Βασ. 19₇.

4. II Χρον. 36₂₂, II Ἑσδρ. 4₁.

5. I Χρον. 5₂₆, 21₁₈.

6. Ἱερ. 51₁₁, πρβλ. I Ἑσδρ. 2₁.

7. I Χρον. 5₂₆, 21₁₈, II Χρον. 36₂₂, II Ἑσδρ. 4₁, Ἱερ. 51₁₁. Τὴν χρῆσιν τοῦ ῥήματος τούτου, ὁμοῦ μετὰ τοῦ **ἮΥ**, πρβλ. ἐπίσης κατωτέρω.

μα» καὶ ἀτόμων ἀνηκόντων εἰς τὰ «ἔθνη», ὡς π.χ. τοῦ «Κόρου βασιλέως Περσῶν»¹, τοῦ «Φαλώχ βασιλέως Ἀσσοῦρ»² κ.ἄ.³

Ἐξ ἄλλου ἡ ἐξέτασις τῶν σχετικῶν τῆς Π.Διαθήκης χωρίων, πρὸς τοῖς ἄλλοις, ἐμφαίνει καὶ τὰς ποικίλας τοῦ Θεοῦ ἐν ἐργείας, ὅστις γενικώτερον διὰ τοῦ χαρισματικοῦ του πνεύματος «στηρίζει» (תָּמַד)⁴, «ὀδηγεῖ» (הָנַד)⁵ «ἐν γῆ εὐθεία», «συνετίζει» (כָּנַד I)⁶, «ποιεῖ» (הָשָׂד I)⁷ «ἵνα τοῖς δικαιομασί» του πορεύονται «καὶ τὰ κρίματά» του φυλάσσουν καὶ ποιοῦν, «ἐπιμαρτυρεῖται» (דָּוַד)⁸ κλπ.⁹ Περαιτέρω ἐκ τῶν ἀποτελεσμάτων τῆς ἐνεργείας τοῦ χαρισματικοῦ «πνεύματος» ἐπισημαίνομεν ἐνταῦθα γενικώτερον μὲν ἰδίᾳ τὸ ὅτι ὁ ἄνθρωπος, εἰς ὃν ὁ Θεὸς «ἀποστέλλει» ἐκάστοτε τὸ «πνεῦμά» του, θεωρεῖται χαρακτηριστικῶς ἐν τῇ Π.Διαθήκῃ ὡς «πνευματοφόρος»¹⁰ καὶ κατὰ τινα ἀρχαίαν σχετικὴν μαρτυρίαν «στρέφεται» (הָפַד)¹¹ «εἰς ἄνδρα ἄλλον»¹², τ.ἔ. ὑφίσταται ριζικὴν μεταβολήν, εἰδικώτερον δὲ

1. Π Χρον. 36₂₃, Π Ἑσδρ. 1₁, πρβλ. I Ἑσδρ. 2₁.

2. I Χρον. 5₂₈. Οἱ ἐν τῷ αὐτῷ στίχῳ μνημονευόμενοι Θαγλαφθαρνασάρ καὶ Φαλώχ, ἀμφότεροι φερόμενοι ὡς βασιλεῖς Ἀσσοῦρ, εἶναι ἐν καὶ τὸ αὐτὸ πρόσωπον (πρβλ. II Βασ. 15_{19,20}).

3. Πρβλ. II Χρον. 21₁₆.

4. Ψαλμ. 51₁₄.

5. Ψαλμ. 143₁₀.

6. Νεεμ. 9₂₀.

7. Ἰεζ. 36₂₇.

8. Νεεμ. 9₂₀.

9. Πρβλ. τὴν χρῆσιν τοῦ τε מָדַד (I) («λέγω») Ἰεζ. 11₆ καὶ דָּבַד (II) («λαλῶ») II Σαμ. 23₃, II Χρον. 18₂₈, Ἰεζ. 3₂₄, πρβλ. καὶ τὴν χρῆσιν τοῦ דָּבַד («λόγος»), ὁμοῦ

μετὰ τοῦ הָנַד («ἐξαποστέλλω») Ζαχ. 7₁₂. Πρὸς τούτοις πρβλ. τὴν χρῆσιν τῶν נָשַׂד («ἐξάγω») Ἰεζ. 3₁₄, («αἶρω») I Βασ. 18₁₂, II Βασ. 2₁₈, («ἀναλαμβάνω») Ἰεζ. 3_{12,8}

11_{1,24} 43₆, מָדַד («ἵστημι») Ἰεζ. 2_{2,3,24}, קָבַד («συνάγω») Ἡσ. 34₁₀, יָצַד («ἐκφέρω») Ἡσ. 42₁, («ἐξάγω») Ἰεζ. 37₁, לָקַד («ἀναλαμβάνω») Ἰεζ. 3₁₄, בּוֹד («ἄγω») Ἰεζ. 8₈, 11_{1,24}, («εἰσάγω») Ἰεζ. 43_{κ.ἄ.}

10. Ὡσ. 9₇ (הָשַׂד הָיָד).

11. I Σαμ. 40₆.

12. Οὕτως ὀρθῶς ἀποδίδεται ὑπὸ τῶν Ο' τὸ ἐν τῷ Μασωρ. κειμένῳ ὑπάρχον

הָשַׂד הָיָד.

ὅτι οὗτος εἶτε «κρίνει» (מפֿשׁ)¹, εἶτε πάλιν, ὅπερ καὶ συνηθέστερον, «προφητεύει» (נבֿנ)², «ἐνυπνιάζεται» (נִלְחֵ)³ «ἐνύπνιον» (נִלְחֵ)³, «δραῖ» (קִרָּר)⁴ «δρασιν» (קִרָּר)⁵ κλπ.⁶ Λίαν διαφωτιστικά μάλιστα εἶναι ἐν προκειμένῳ ὅσα ἀναφέρουν περὶ τοῦ Δανιήλ ἀραμαϊκά τινα χωρία τοῦ φερωνύμου βιβλίου, ἐνθα χαρακτηριστικῶς λέγεται ὅτι ἐν τῷ προφήτῃ τούτῳ ὑπάρχει «πνεῦμα Θεοῦ ἅγιον...καὶ πᾶν μυστήριον⁷ οὐκ ἀδυνατεῖ»⁸ αὐτῷ καὶ ὅτι «φώτισις⁹ καὶ σύνεσις¹⁰ καὶ σοφία¹¹, ὡς σοφία θεῶν¹² εὐρέθη¹³ ἐν αὐτῷ»¹⁴. Ἄρα ἰδιάζον χαρακτηριστικὸν γνώρισμα τῆς πνευματικῆς δυνάμεως, ἐκδηλουμένης ὡς χαρισματικοῦ «πνεύματος», εἶναι, μεθ' ὅσα ἀνωτέρω διεπιστώσαμεν, καὶ ἡ ποιικιλία αὐτοῦ, προσδιοριζομένη ἐκάστοτε ὑπὸ τοῦ σκοποῦ, δι' ὃν τοῦτο «ἀποστέλλεται» ὑπὸ τοῦ Θεοῦ.

Περὶ τῆς ποιικιλίας ταύτης τῶν ἐκάστοτε ἐπὶ μέρους ἐκδηλώσεων τοῦ χαρισματικοῦ «πνεύματος» μαρτυρεῖ ἰδίᾳ καὶ τὸ γεγονός, ὅτι ἐν τῇ Π. Διαθήκῃ ρητῶς μνημονεύεται σειρὰ ὄλη ἰδιωμάτων καὶ χαρισμάτων προσδιοριζόντων τὸ «πνεῦμα» τοῦτο, τὰ κυριώτερα τῶν ὁποίων εἶναι τὰ ἐξῆς¹⁵:

1. Κρ. 3₁₀. Πρβλ. τὴν χρῆσιν τοῦ מִפְּשֵׁי («κρίμα») Μιχ. 3₈, («κρίσις») Ἡσ. 28₆, 42₁.
2. Ἀριθμ. 11_{25,26}. Ι Σαμ. 10_{8,10}, 19_{20,28}, Ἰωήλ 3₁.
3. Ἰωήλ 3₁.
4. Ἰωήλ 3₁, Ἰεζ. 11₂₄.
5. Ἰωήλ 3₁. Πρβλ. τὴν χρῆσιν τοῦ קִרָּר («δρασις») Ἰεζ. 11₂₄ (δῖς), קִרָּר («δρασις») Ἰεζ. 8₉.
6. Πρὸς τοῖς ἄλλοις, πρβλ. ἐν προκειμένῳ ἰδίᾳ Μιχ. 3₈, Ζαχ. 12₁₀ καὶ δὴ Ἡσ. 61₁, ἐνθα ὁ λόγος περὶ τοῦ Μεσίου.
7. Δαν. 4₈. Οὕτως ἀποδίδει ὀρθῶς ἡ μετάφρασις τοῦ Θεοδοτίωνος τὸ ἀραμαϊκὸν קִרָּר.
8. Οὕτως ἀποδίδεται ὀρθῶς ὑπὸ τῆς μεταφρ. τοῦ Θεοδοτίωνος τὸ ἀραμ. נבֿנ, ὅπερ καὶ εἶναι ἀπαξ λεγόμενον.
9. Δαν. 5₁₁. Οὕτως ἀποδίδομεν τὸ ἀραμ. קִרָּר.
10. Οὕτως ἀποδίδομεν μετὰ τοῦ Θεοδοτίωνος τὸ ἀραμ. שְׁכַלְתֵּנוּ.
11. Οὕτως ἀποδίδομεν τὸ καὶ ἀραμαϊκὸν חֵכְמָה.
12. Διευκρινιστέον ἐνταῦθα, ὅτι οἱ λόγοι οὗτοι τίθενται εἰς τὸ στόμα ἐθνικοῦ.
13. Οὕτως ἀποδίδομεν μετὰ τοῦ Θεοδοτίωνος τὸ ἀραμ. שֶׁכַח.
14. Πρβλ. ἐπίσης Δαν. 5_{12,14,16}.
15. Ἐνταῦθα, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, προτιμῶμεν τὸ κείμενον τῶν Ο', λόγῳ τοῦ ὅτι ἐν αὐτῷ ἀποδίδονται προσφῶς καὶ αἱ λεπτόταται σημασιολογικαὶ παραλλαγαὶ τῶν σχετικῶν ἐβραϊκῶν ὄρων.

«Πνεῦμα αἰσθήσεως» (הַכְּמָה רִוַח)¹, «πνεῦμα συνέσεως»² (הַבְּוִנָה רִוַח³, הַבְּוִנָה בִּינָה⁴), «πνεῦμα ἐπιστήμης» (תַּעַת רִוַח)⁵, «πνεῦμα βουλής» (עֲצָה רִוַח)⁶, «πνεῦμα σοφίας» (הַכְּמָה רִוַח)⁷, «πνεῦμα γνώσεως» (תַּעַת רִוַח)⁸, «πνεῦμα κρίσεως» (מִשְׁפָּט רִוַח)⁹, «πνεῦμα εὐθδές» (נֹוֶן רִוַח)¹⁰, «πνεῦμα ἰσχύος» (רִוַח גְּבוּרָה)¹¹, «πνεῦμα εὐσεβείας» (רִוַח יְהִיָּא יִרְאַת יְהוָה)¹² καὶ «πνεῦμα οἰκτιρομοῦ» (רִוַח תְּהַנּוּגִים)¹³. Πρὸς τούτοις ἀναφέρομεν ἐνταῦθα ἐκ τῶν δευτεροκανονικῶν τῆς Π.Δ.αθθήκης βιβλίων τὸ «πνεῦμα παιδείας»¹⁴ καὶ τὸ «πνεῦμα δυνάμεως»¹⁵. Ἀξιολογῶν δ' ἰδιαιτέρας μνείας εἶναι ἐν προκειμένῳ καὶ τινες λίαν διαφωτιστικοὶ προσδιορισμοὶ τοῦ ἐν λόγῳ «πνεύματος», οἵτινες, πρὸς τοῖς ἄλλοις, καθορίζουν σαφῶς ἰδίᾳ τὴν τε φύσιν καὶ τὴν οὐσίαν αὐτοῦ. Οὕτω τὸ χαρισματικὸν τοῦτο אֱלֹהִים רִוַח («πνεῦμα Θεοῦ») ἢ הוֹרָה רִוַח («πνεῦμα Κυρίου») χαρακτηρίζεται ὡς «πνεῦμα ἐξαιρετον» (רִוַח יִתְיָרָה)¹⁶, «πνεῦμα μέγα»¹⁷, «πνεῦμα ἄφθαρτον»¹⁸ καὶ δὴ ἀναγνωρίζεται

1. Ἐξ. 28₉.

2. Οὕτως ἀποδίδεται ὑπὸ τῶν Ο' καὶ τὸ הַכְּמָה רִוַח ἐν Δευτ. 34₉.

3. Ἐξ 31₈, 35₈₁, πρβλ. Σοφ.Σειρ. 39₈.

4. Ἡσ. 11₂.

5. Ἐξ 31₉, 35₈₁.

6. Ἡσ. 11₂ (πρόκειται βεβαίως περὶ τοῦ עֲצָה II).

7. Ἐξ. 31₈, 35₈₁, Ἡσ. 11₂, πρβλ. Σοφ.Σολ. 1₈, 7₇.

8. Ἡσ. 11₂.

9. Ἡσ. 28₈.

10. Ψαλμ. 51₁₂ (πρόκειται περὶ τῆς μετοχής τῆς διαθέσεως Νιφάλ τοῦ ρήμ. בָּוֶן).

Οἱ Ο' μεταφράζουν κατ' ἔννοιαν.

11. Ἡσ. 11₂.

12. Ἡσ. 11₂. Καὶ ἐνταῦθα οἱ Ο' μεταφράζουν κατ' ἔννοιαν, ἐὰν βεβαίως δὲν ἔχουν πρὸ ὀφθαλμῶν διάφορον γραφὴν τοῦ πρωτοτύπου.

13. Ζαχ. 12₁₀ (κατὰ λέξιν τὸ הוֹרָה σημαίνει «ἰκεσία»). Προφανῶς δ' οἱ Ο' καὶ τοῦτο ἀποδίδουν κατ' ἔννοιαν. Εἰς δὲ τὴν κατανόησιν τοῦ χωρίου βοηθεῖ, νομίζομεν, καὶ τὸ χωρίον Σοφ.Σολ. 8₂₁.

14. Σοφ.Σολ. 1₅.

15. Σοφ.Σολ. 5₂₈.

16. Δαν. 5₁₂, 6₄ (ἀραμαϊκὰ χωρία). Ἡ μετάφρασις τοῦ Θεοδοτίωνος ἔχει «πνεῦμα περιεσόν».

17. Σοφ.Σειρ. 48₂₄.

18. Σοφ.Σολ. 12₁.

ὡς «πνεῦμα ἅγιον» (שִׁׁיִן הַיְיִ)¹, «πνεῦμα χάριτος» (יְיִ הַיְיִ)², «πνεῦμα ἀγαθόν» (הַיְיִ הַיְיִ)³ καὶ «πνεῦμα φιλόανθρωπον»⁴.

Σημειωτέον δ' ὅτι, κατὰ τὸ γνωστὸν χωρίον τοῦ Ἡσαίου⁵, ἡ διὰ τοῦ ἱεροῦ ἀριθμοῦ 7 ἐκφραζομένη πληρότης τῶν πνευματικῶν, ἠθικῶν καὶ λοιπῶν ἐκτάκτων καὶ ὑπερφυσικῶν χαρισμάτων τοῦ θεοῦ «πνεύματος»⁶ συγκεντρῶνται ἐν τῷ προσώπῳ τοῦ «Δούλου Κυρίου» (הַיְיִ הַיְיִ)⁷. ἐντεῦθεν δὲ καὶ ὁ Μεσσίας θεωρεῖται ὡς ὁ κατ' ἐξοχὴν ἐκλεκτὸς καὶ «πνεύματι» χριστὸς τοῦ Θεοῦ⁸ καὶ ὡς ὁ τέλειος ἄμα ἐν ἀνθρώποις⁹. Τὴν περιλήψιν, ἀλλὰ καὶ τὸ συμπλήρωμα πάντων τῶν ἀνωτέρω ἐκτεθέντων περὶ τοῦ χαρισματικοῦ «πνεύματος» ἀποτελοῦν, νομίζομεν, ὅσα πράγματι ἀποκαλυπτικὰ διδάσκει σχετικῶς ἡ Σοφία Σολομώντος, ὁμιλοῦσα περὶ τῆς θείας Σοφίας, καὶ τὰ ὅποια θεωροῦμεν σκόπιμον, ὅπως ἄνευ ἄλλου τινὸς σχολίου παραθέσωμεν ἐνταῦθα:

«Ἔστιν γὰρ ἐν αὐτῇ πνεῦμα νοερὸν, ἅγιον,
μονογενές, πολυμερές, λεπτόν,
εὐκίνητον, τρανόν, ἀμόλντον,
σαφές, ἀπήμαντον, φιλάγαθον, ὀξύ,
ἀκώλυτον, εὐεργετικόν, φιλόανθρωπον,
βέβαιον, ἀσφαλές, ἀμέριμον,
παντοδύναμον, πανεπίσκοπον
καὶ διὰ πάντων χωροῦν πνευμάτων
νοερῶν καθαρῶν λεπτοτάτων...»⁹.

«Ὅσον ἀφορᾷ εἰδικώτερον εἰς τοὺς ἐκάστοτε ἐκλεκτοὺς τοῦ Θεοῦ, «ἐντὸς»¹⁰

1. Ψαλμ. 51₁₈, Ἡσ. 63_{10,11}, πρβλ. Σοφ.Σολ. 1₅, 7₂₂, 9₁₇. Ἐπίσης πρβλ. τὰ ἀραμ. χωρία Δαν. 4_{5,8}, 5₁₁.

2. Ζαχ. 12₁₀.

3. Νεεμ. 9₂₀, Ψαλμ. 143₁₀.

4. Σοφ.Σολ. 4_{6,7,22}.

5. Ἡσ. 11₂ ἐξ.

6. Ἡσ. 42₁ ἐξ., 59₂₁ κλπ.

7. Ἡσ. 61₁ («Πνεῦμα Κυρίου ἐπ' ἐμέ, οὗ εἵνεκεν ἔκρισέ με· εὐαγγελίσασθαι πτωχοῖς ἀπέσταλκέ με, ἰάσασθαι τοὺς συντετριμμένους τῇ καρδίᾳ, κηρῶσαι αἰχμαλώτοις ἄφραϊν καὶ τυφλοῖς ἀνάβλεψιν»).

8. Ἡσ. 50₂ ἐξ., 52₁₈ ἐξ., 53₁ ἐξ. κλπ.

9. Σοφ.Σολ. 7₂₂₋₂₈.

10. Πρβλ. τὴν χαρακτηριστικὴν ἐν προκειμένῳ χρῆσιν τῆς προθέσεως ׀ («ἐν») ὁμοῦ μετὰ τοῦ σχετικοῦ ἀντωνυμικοῦ ἐπιθήματος ἐν Γεν. 41₈₈, Ἀριθμ. 27₁₈ καὶ ἐν τοῖς ἀραμ. χωρίοις Δαν. 4_{5,8}, 5_{11,12,14}, 6₄. Πρὸς τοὺτοις πρβλ. Π Ζαχμ. 23₂, Ψαλμ. 51₁₀, Ἡσ. 63₁₁, Ἰεζ. 11₁₉, 36₂₈ ἐξ.

ἢ «ἐπί»)¹ τῶν ὁποίων ὑπάρχει τὸ χαρισματικὸν αὐτοῦ («πνεῦμα»), ἔχομεν νὰ παρατηρήσωμεν ὅτι, ὡς συνάγεται ἐκ τῆς μελέτης τῶν σχετικῶν χωρίων, ἡ ἔκτακτος καὶ χαρισματικὴ πνευματικὴ αὕτη δύναμις ἐνεργεῖ, πρὸς τοὺς ἄλλοις, καὶ ὡς ἀνακαινιστικὴ δύναμις ἐν τῷ ἀνθρώπῳ, ὅστις, οὕτως εἰπεῖν, ἀναγεννᾶται πνευματικῶς. Τοῦτο, νομιζόμεν, γίνεται ἰδιαίτατα ἐμφανὲς καὶ ἐν τοῖς λόγοις, τοὺς ὁποίους ἀπευθύνει ὁ Σαμουὴλ πρὸς τὸν Σαοὺλ ἀναγγέλλων εἰς ἐκεῖνον τὴν ἔλευσιν τοῦ θείου «πνεύματος», γεγονόςδ ὅπερ θὰ ἔχη ὡς ἀποτέλεσμα τὴν ριζικὴν τούτου ἀλλαγὴν² δηλουμένην χαρακτηριστικῶς διὰ τοῦ **וְיָשַׁבְתָּ אֵלֶיךָ אֱלֹהִים** («καὶ στραφήσῃ εἰς ἄνδρα ἄλλον»)³.

Εἰς δὲ τὸν ἀνθρωπον τὸ χαρισματικὸν τοῦτο «πνεῦμα» μετὰ διδεται μὲν μυστηριωδῶς, οὐχὶ σπανίως ὅμως ἢ μετὰδοσις αὕτη συνδέεται μετὰ τινος συμβολικῆς πράξεως, ἥτις καὶ ἀποτελεῖ, θὰ ἔλεγέ τις, τὸ αἰσθητὸν σημεῖον τῆς ὑπὸ τοῦ Θεοῦ ἀποστολῆς αὐτοῦ. Οὕτω π.χ. γίνεται ἐν τῇ Π.Διαθήκῃ λόγος περὶ τῆς ἐπιθέσεως τῶν χειρῶν⁴ «πνευματοφόρου» τινὸς ἀνθρώπου ἐπὶ τὸν νέον ἐκλεκτὸν τοῦ Θεοῦ ἢ πάλιν περὶ τῆς δι' ἐλαίου χρίσεως⁵ αὐτοῦ, ἥτις, ὡς συμβολικὴ πράξις, εἶναι γνωστὴ ἐν τῇ Π.Διαθήκῃ ἰδίᾳ ἐκ τε τοῦ βασιλικοῦ καὶ τοῦ ἱερατικοῦ ἀξιώματος. Βεβαίως τὸ χαρισματοῦχον ἄτομον, τὸ τελοῦν τὰς συμβολικὰς ταύτας πράξεις, ἐνεργεῖ ὡς ὄργανον τοῦ Θεοῦ⁶, πάντοτε σαφῶς ἀναγνωριζομένου ἐν τῇ Π.Διαθήκῃ ὡς τοῦ μόνου κυρίου καὶ διαθέτου τοῦ «πνεύματος» αὐτοῦ καὶ τῶν συμπαρομαρτούντων θείων χαρισμάτων⁷, κατὰ τρόπον καὶ ποσὸν διάφορον, ὡς δηλοῖ ἰδίᾳ καὶ ἡ ἐξῆς λίαν διαφωτιστικὴ παράκλησις τοῦ Ἐλισαίου πρὸς τὸν ἀπερχόμενον διδάσκαλον αὐτοῦ Ἡλίου: «γεννηθήτω δὴ διπλᾶ ἐν πνεύματί σου ἐπ' ἐμέ»⁸.

Συμφώνως ὅμως πρὸς τὰ σχετικὰ τῆς Π.Διαθήκης δεδομένα, ἀπαραίτητος προϋπόθεσις διὰ τὴν μετάδοσιν τοῦ χαρισματικοῦ «πνεύματος»

1. Πρβλ. τὴν ἐπίσης χαρακτηριστικὴν χρῆσιν τῆς προθέσεως **עַל** («ἐπί») καὶ πάλιν

ὁμοῦ μετ' ἀντωνυμικοῦ ἐπιθήματος ἐν Ἀριθμ. 11_{17,26,28,29}, 24₂, Κρ. 3₁₀, 11₂₈, 14_{6,19}, 15₁₄, I Σαμ. 10_{8,10}, 11₉, 19_{20,28}, II Βασ. 2_{9,15}, II Χρον. 15₁, 20₁₄, Ἰωὴλ 3_{1,2}, Ζαχ. 12₁₀, Ἡσ. 11_{2,32,15}, 42₁, 44₈, 59₂₁, 61₁, Ἰεζ. 2₂, 3₂₄, 11_{6β}. Ἐπίσης πρβλ. τὴν χρῆσιν τῆς προθέσεως **עַל** («εἰς») ἐν I Σαμ. 16₁₈, II Βασ. 2₉ κλπ., τὴν ὁποίαν οἱ Ὁ ἄποδίδου διὰ τοῦ «ἐπί».

2. Πρβλ. καὶ ἀνωτέρω, σελ. 283.

3. I Σαμ. 10₈.

4. Πρβλ. ἰδίᾳ Δευτ. 34₉, πρβλ. Ἀριθμ. 27₁₈ κλπ.

5. Πρβλ. ἰδίᾳ I Σαμ. 10_{16,10}, 16₁₈, II Σαμ. 23₂ κλπ.

6. Πρβλ. Ἀριθμ. 27₁₈, I Σαμ. 10_{1β}, 16_{1,2} κλπ.

7. Πρβλ. ἐν προκειμένῳ Ἀριθμ. 27₁₈, ὡς ἐπίσης καὶ κατωτέρω.

8. II Βασ. 2₉ (**וְיָשַׁבְתָּ אֵלַי עַל שְׁנֵי עֵינַי**).

θεωρεῖται τὸ ὅτι ὁ ἐκάστοτε ἐκλεκτὸς τοῦ Θεοῦ εἶναι καὶ παραμένει, τοῦλάχιστον ἐφ' ὅσον χρόνον «ἀναπαύεται» ἐπ' αὐτὸν τὸ «πνεῦμα Θεοῦ», ἄξιός τοῦ ἐκτάκτου ὑπερφυσικοῦ καὶ δὴ θείου χαρίσματος. Ἄλλως τὸ «πνεῦμα» τοῦτο οὐ μόνον «ἀφίσταται» (רָחַם)¹ ἀπ' αὐτοῦ, ἀλλὰ καὶ «στρέφεται» (הָפֵת) «εἰς ἔχθραν»², ἐνῶ ἐνίοτε ὁ Θεὸς ἐπιτρέπει, ἵνα τὸ θεῖον αὐτοῦ καὶ χαρισματικὸν «πνεῦμα», ὅπερ βεβαίως εἶναι «πνεῦμα ἀγαθὸν» (הַבְּרוּחַ הַטוֹב) καὶ δὴ «πνεῦμα ἅγιον» (רוּחַ הַקֹּדֶשׁ), παραχωρήσῃ τὴν ἐν τῷ ἐσωτερικῷ τοῦ ἀνθρώπου θέσιν αὐτοῦ εἰς τὸ «πνεῦμα πονηρὸν» (הַבְּרוּחַ הַרָע)³, συνώνυμον τοῦ ὁποίου εἶναι, νομίζομεν, τὸ ἀλλαχοῦ μνημονευόμενον «πνεῦμα ἀκάθαρτον» (רוּחַ טָמֵא)⁴. Ἐντεῦθεν δὲ καὶ ἡ ἐξῆς ἐν τῷ κατ' ἐξοχὴν ψαλμῷ τῆς μετανοίας δέσεις πρὸς τὸν Θεὸν «Καὶ τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιόν σου μὴ ἀντανέλης⁵ ἀπ' ἐμοῦ»⁶. Σχετικὰ μάλιστα πρὸς τὸ «πνεῦμα πονηρὸν» ἢ «πνεῦμα ἀκάθαρτον», ἂν μὴ καὶ ἐκδηλώσεις ἢ καὶ ἐπόψεις αὐτοῦ, εἶναι, νομίζομεν, καὶ τὰ «πνεῦμα ζηλώσεως» (רוּחַ זְלוּת)⁷, «πνεῦμα ψευδῆς» (רוּחַ שֶׁקֶר)⁸, «πνεῦμα πορνείας» (רוּחַ פְּדִיאוֹת)⁹, «πνεῦμα πλανήσεως» (רוּחַ מְדַלְּלִים)¹⁰, «πνεῦμα ἀκηδίας» (רוּחַ אִיִּירָה)¹¹ καὶ «πνεῦμα κατανύξεως» (רוּחַ מְדַלְּלִים)¹². Περαιτέρω δ' ὑπογραμμιστέον ἐνταῦθα, ὅτι τὸ «πνεῦμα πονηρὸν» καὶ αἱ ποικίλαι αὐτοῦ ἐκδηλώσεις ἐν τῷ ἀνθρώπῳ εἶναι δυνατόν, οὐχὶ τυχαίως βεβαίως, ἀλλὰ λόγῳ συγκεκριμένης αἰτίας νὰ προσβάλλῃ οἰοδήποτε ἄτομον, ἀσχέτως δηλ. τοῦ ἂν ποτε τοῦτο «ἐνεδύθη» ἢ ὄχι «πνεῦμα Θεοῦ», ὡς ἐμφαίνουσι ἐν προκειμένῳ ἰδίᾳ αἱ διαφωτιστικαὶ ἀφηγήσεις περὶ τοῦ ἐκλεκτοῦ τοῦ Θεοῦ καὶ δὴ «χριστοῦ» βασιλέως Σαούλ¹³, τοῦ μὴ χαρισματούχου Ἀβιμέλεχ¹⁴ καὶ τοῦ βασιλέως Ἰσραὴλ Ἀχαβ¹⁵. Προσεκτικὴ δ' ἐξέτασις

1. I Σαμ. 16₁₄.2. Ἡσ. 63₁₀.3. Κρ. 9₂₈, I Σαμ. 16_{18,28β}, πρβλ. I Σαμ. 16_{15,18}, 18_{10,19}¹⁰.4. Ζαχ. 13₂.

5. Οὕτως ἀποδίδεται ὀρθῶς ὑπὸ τῶν Ο' τὸ קָלָה.

6. Ψαλμ. 51₁₈.7. Ἀριθμ. 5_{14,30}.8. I Βασ. 22_{27,28}, II Χρον. 18_{21,22}.9. Ἰσ. 4_{13,14}.10. Ἡσ. 19₁₄.11. Ἡσ. 61₈.12. Ἡσ. 29₁₀ (ἐν ἄλλοις λόγοις «πνεῦμα ἀποναρκώσεως»).13. I Σαμ. 16_{14,28,28,28}, 18_{10,19}.14. Κρ. 9₂₈.15. I Βασ. 22_{28,28}, πρβλ. II Χρον. 18_{21,28}.

τῶν σχετικῶν τῆς Π.Διαθήκης χωρίων δεικνύει, ὅτι ὁ μὲν ἄνθρωπος προκαλεῖ ἔργῳ τὸ «πνεῦμα πονηρόν», διότι «παροξύνει» (בצב II) «τὸ πνεῦμα τὸ ἄγιον»¹ τοῦ Θεοῦ, ἵνα μεταχειρισθῶμεν τὰς χαρακτηριστικὰς ἐν προκειμένῳ ἐκφράσεις τοῦ εἰς τὸν Ἰσραὴλ ἀναφερομένου βαρυσημάντου χωρίου τοῦ Ἡσαίου¹, ὁ δὲ Θεὸς κατὰ παραχώρησιν ἐπιτρέπει² καὶ ἀνέχεται τὸ «πνεῦμα πονηρόν», τὸ ἐνεργοῦν δίκην «μάστιγος»³, αἴτιος τῆς ὁποίας εἶναι, ὡς εἶπομεν, οὐχὶ ὁ Θεός, ἀλλ' ὁ ἄνθρωπος, ἐπὶ τοῦ ὁποίου καὶ «πίπτει» (חלצ)⁴, «γίνεται» (היה)⁵ κλπ.

Ἐπὶ τῇ βάσει πάντων τῶν σχετικῶν δεδομένων τῆς Π.Διαθήκης δέον, ὅπως ἐρμηνεύονται καὶ τὰ δυσνόητα αὐτῆς χωρία, ἐν οἷς γίνεται λόγος περὶ τοῦ ὅτι ὁ Θεὸς «ἐξαπέστειλεν» (הלש)⁶, «ἔδωκεν» (נתן)⁷, «ἐκέρασεν» (קמס)⁸, «ἐπότισεν» (קנס I)⁹ ἄνθρωπὸν τινα «πνεῦμα πονηρόν» κλπ., ὅπερ σημειωτέον ὅτι χαρακτηρίζεται, ἔστιν ὅτε, καὶ ὡς αὐτόχρημα «πνεῦμα Θεοῦ πονηρόν» (הַיְהוָה הַיְהוָה)¹⁰ ἢ «πνεῦμα Κυρίου πονηρόν» (הַיְהוָה הַיְהוָה)¹¹ καὶ δὴ καὶ ἀπλῶς ὡς הַיְהוָה הַיְהוָה («πνεῦμα Θεοῦ»)¹², ὀρθῶς κατ' ἔννοιαν ἀποδιδόμενον ὑπὸ τῶν Ο' διὰ τοῦ «πνεῦμα πονηρόν»¹². Ὅτι δὲ ὁ Θεὸς μόνον ἐκ πρώτης ὕψους φέρεται ὡς αἴτιος τοῦ «πνεύματος πονηροῦ», ἐνῶ ἡ ἀληθὴς ἔννοια τῶν περὶ ὧν ὁ λόγος ἐκφράσεων εἶναι ὅτι ὁ Θεὸς ἐπιτρέπει καὶ ἀνέχεται, ἐνίοτε μάλιστα καὶ διὰ παιδαγωγικοὺς σκοποὺς, τὸ «πνεῦμα» τοῦτο, πιστοῦται καὶ ὑπὸ τῶν σπουδαίων ἐκείνων χωρίων τῆς Π.Διαθήκης, ἔνθα ὁ Θεὸς ἀναγνωρίζεται ὡς «Κύριος ὁ Θεὸς τῶν πνευμάτων καὶ πάσης σαρκός»¹³. Ἄλλως τε ἡ ἀνωτέρω δοθεῖσα ἐρμηνεία τοῦ πράγματος εὐοδοῦται, πρὸς τοῖς ἄλλοις, ἰδίᾳ καὶ ἐκ τῆς μαρτυρίας χωρίων τινῶν τῆς Π.Διαθήκης, ἐν τοῖς ὁποίοις τίθεται εἰς τὸ στόμα αὐτοῦ τοῦ ἀπολύτως ἡθι-

1. Ἡσ. 63₁₀.

2. Ἐνταῦθα ἐπισημαίνομεν τὴν χρῆσιν τοῦ ρήματος להי (αδύναμαι) ἐν I Βασ. 22₂₃, II Χρον. 18₃₁, ὅπερ ἐν τοῖς ὡς ἄνω χωρίοις τίθεται λίαν χαρακτηριστικῶς εἰς τὸ στόμα αὐτοῦ τοῦ Θεοῦ, ἀπευθυνομένου πρὸς τὸ «πνεῦμα ψευδές».

3. Σοφ.Σειρ. 39₂₈ («Ἔστι πνεύματα, ἃ εἰς ἐκδίκησιν ἔκτισται καὶ ἐν θυμῷ αὐτοῦ ἐστερέωσε μάλιστα αὐτῶν...»). Πρβλ. ἐπίσης Σοφ.Σειρ. 39₂₇.

4. I Σαμ. 18₁₀.

5. I Σαμ. 19₉.

6. Κρ. 9₂₈.

7. I Βασ. 22₂₃, II Χρον. 18₂₂.

8. Ἡσ. 19₁₄.

9. Ἡσ. 29₁₀.

10. I Σαμ. 16_{15,16}, 18₁₀.

11. I Σαμ. 19₉.

12. I Σαμ. 16_{28α}.

13. Ἀριθμ. 27₁₆, πρβλ. Ἀριθμ. 16₂₂.

κοῦ, ὑπερβατικοῦ καὶ παντοδυνάμου «Θεοῦ, Θεοῦ τῶν πνευμάτων καὶ πάσης σαρκός»¹, ἡ ἐξῆς πανηγυρική διακήρυξις: «Καὶ πνεῦμα τὸ ἀκάθαρτον ἐξαρώ² ἀπὸ τῆς γῆς»³.

Τέλος πρέπει νὰ ἐπισημάνωμεν ἐνταῦθα τὸ γεγονός, ὅτι ἐν τισι τῶν σχετικῶν χωρίων ἀρκούντως σαφῶς διαγράφεται ὁ προδηλωθεὶς παιδαγωγικὸς χαρακτήρ τῆς ὑπὸ τοῦ Θεοῦ ἀνοχῆς καὶ παραχωρήσεως τοῦ «πνεύματος πομπροῦ», ἐνεργοῦντος δίκην «περισμοῦ»⁴. Πρὸς δὲ τὴν ἔννοιαν ταύτην τοῦ ἀπλῶς καὶ μόνον μὴ ρητῶς μνημονευομένου ἐνταῦθα «πειρασμοῦ»⁵ οὐδὼς εἶναι ἄσχετος, νομίζομεν, καὶ ἡ χαρακτηριστικὴ χρῆσις τοῦ ῥήματος **פֶּשַׁע** («σκληρόνω»), ὁμοῦ μετὰ τοῦ **קִיָּה** («πνεῦμα»), ἐν τῷ ἐξῆς χωρίῳ: «Καὶ οὐκ ἠθέλησε Σιὼν βασιλεὺς Ἐσεβῶν παρελθεῖν ἡμᾶς δι' αὐτοῦ, ὅτι ἐσκήρυνε Κύριος ὁ Θεὸς ἡμῶν τὸ πνεῦμα αὐτοῦ...»⁶. Πρὸς τούτοις ὅμως τὸ ὡς ἄνω χωρίον ἐπιβεβαιοῖ μὲν ἄπαξ ἔτι τὴν ἤδη ἐν τοῖς πρόσθεν γενομένην διαπίστωσιν περὶ τοῦ ὅτι ὁ Θεὸς κατὰ τὴν Π. Διαθήκην εἶναι ὁ Κύριος οὐ μόνον τῆς ἱστορίας τῆς σωτηρίας, ἀλλὰ καὶ τῆς παγκοσμίου, εἰσάγει δὲ καὶ εἰς τὴν διακρίβωσιν τῆς ὀρθῆς ἐννοίας τῶν λοιπῶν τῆς Π. Διαθήκης χωρίων, ἐνθα γίνεται λόγος περὶ τοῦ ὅτι ὁ Θεὸς «ἐσκήρυνε» τὴν «καρδίαν» ἀτόμου τινός⁷.

Ἐν τοῖς πρόσθεν⁸ εἶδομεν, ὅτι τὸ **קִיָּה** **קִיָּה** («πνεῦμα Θεοῦ») καταντᾷ εἰς τινὰς περιπτώσεις νὰ ἐμφανίζεται ὡς ἀτομικόν, χωρὶς ὅμως καὶ νὰ ἀποβάλλῃ κατ' οὐσίαν τὸν ὑπερατομικόν αὐτοῦ χαρακτήρα. Τὸ γεγονός τοῦτο τῆς ἐξατομικεύσεως τοῦ περὶ οὗ ὁ λόγος **קִיָּה** («πνεύματος») ὀφείλεται, ὡς διεπιστώσαμεν, εἴτε εἰς ἰδιαιτερον τονισμὸν τῆς παρουσίας τοῦ «πνεύματος» ἐντὸς τοῦ συγκεκριμένου ἀνθρώπου, ἐν τῇ **פְּשָׁעָה** («ψυχῇ») τοῦ ὁποίου,

1. Ἀριθμ. 16₂₂.

2. Οὕτως ἀποδίδουν οἱ Ο' τὸ ῥῆμα **רָבַע** (I).

3. Ζαχ. 13₂.

4. Προχείρως πρβλ. ἐνταῦθα, πρὸς τοῖς ἄλλοις, ἰδὲ I Σαμ. 16₁₄ ἐξ., ₂₈, 18₁₀, 19₉ καὶ δὴ I Βασ. 22₂₁ ἐξ., πρβλ. II Χρον. 18₂₀ ἐξ. (ὑπὸ τὸ φῶς, βεβαίως, τῆς ὄλης ἀφηγήσεως I Βασ. 18₁ ἐξ., II Χρον. 18₁ ἐξ.). Ἐν τοῖς τελευταίοις χωρίοις (I Βασ. 22₂₁ ἐξ., II Χρον. 18₂₀ ἐξ.) πρβλ. καὶ τὴν χαρακτηριστικὴν χρῆσιν τῶν ῥημάτων **קָנָה** («αἰδωμῶ») καὶ **הָתַפ** (I) («ἀπατῶ»).

5. Οὕτως ἀποδίδουν ὀρθῶς οἱ Ο' τὸ **קָנָה** (I) καὶ τὸ **קָנָה**. Σημειωτέον ὅτι τὸ ἑβραϊκὸν κείμενον τῆς Σοφίας Σειράχ ποιεῖται χρῆσιν τῶν **קָנָה** καὶ **קָנָה**. Περὶ τοῦ «πειρασμοῦ» πρβλ. σχετικῶς τὸ λήμμα τοῦτο ἐν ThWNT, VI, σελ. 23-37, 1959, ἐνθα καὶ μνεία τῆς εἰδικῆς βιβλιογραφίας.

6. Δευτ. 28₀.

7. Προχείρως πρβλ. ἐνταῦθα F. HESSE, Das Verstockungsproblem im Alten Testament (BZAW 74), Berlin 1953.

8. Πρβλ. ἀνωτέρω, σελ. 106 ἐξ., 107 ἐξ.

ὡς τῆς ἔδρας τοῦ «πνεύματος», καὶ αἰωνίως ἐνοικεῖ τοῦτο, συνδεόμενον μετ' αὐτῆς καὶ δι' αὐτῆς, ὡς τοῦ ὄργάνου, ζωοποιοῦν τὸν ἕλον ἄνθρωπον καὶ φερόμενον ἐντεῦθεν ὡς κτῆμα αὐτοῦ, εἴτε πάλιν εἰς τὴν κατὰ συνεκδοχὴν ταύτισιν τοῦ «πνεύματος», ὡς τῆς αἰτίας τῆς τε ζωῆς καὶ τῶν λοιπῶν ψυχικῶν καὶ πνευματικῶν δυνάμεων τοῦ ἀνθρώπου, πρὸς τὴν **ΨΔ** («ψυχὴν»), ἥτις καὶ εἶναι ἡ αἰωνία ἔδρα καὶ ὁ φορεὺς αὐτοῦ καὶ τῶν συμπαραμαρτούντων ζωτικῶν, ψυχικῶν καὶ πνευματικῶν αὐτοῦ λειτουργιῶν¹. Ἐν τῇ τελευταίᾳ ταύτῃ δηλ. περιπτώσει ὁ ὄρος **ΠΓ** («πνεῦμα») τίθεται ἀντὶ τοῦ ὄρου **ΨΔ** («ψυχὴ»). Ἐξ ἄλλου, ὡς ὑπεδηλώσαμεν καὶ ἀνωτέρω², τὸ (**Ἰηλξ ΠΓ**), ὡς πνευματικῆς δυνάμις, ἀναφέρεται εἰς τὴν ἀνθρωπολογίαν τῆς Π. Διαθήκης εἰδικώτερον, παρὰ τὸ **Ἰηλξ ΠΓ**, ὡς κοσμολογικῆς δυνάμις, δεδομένου ὅτι τὸ πρῶτον τούτων ἐξ ὅλης τῆς ὄρατῆς δημιουργίας ἀφορᾷ ἀποκλειστικῶς καὶ μόνον εἰς τὸν ἄνθρωπον καὶ δὴ καὶ εἰς τὴν πνευματικὴν αὐτοῦ φύσιν, τὴν ὁποίαν, μεθ' ὅσα ἐλέχθησαν ἐν τῷ οἰκείῳ τόπῳ³, ἐκφράζει ἐν τῇ Π. Διαθήκῃ τὸ ἀνθρώπινον συστατικὸν **ΨΔ** («ψυχὴ»).

Τὰ ἀνωτέρω ἐκτεθέντα ἀποτελοῦν, θὰ ἐλεγέ τις, τὴν γέφυραν, ἥτις ἀγεί ἀπὸ τοῦ **Ἰηλξ ΠΓ**, ὡς κοσμολογικῆς δυνάμεως, μάλιστα δὲ ὡς ζωαρχικοῦ «πνεύματος» ἀφ' ἑνὸς καὶ ὡς πνευματικῆς δυνάμεως καὶ δὴ ὡς χαρισματικοῦ «πνεύματος» ἀφ' ἑτέρου, εἰς τὴν ἐν τῇ παρούσῃ ἐρευνῇ μήπω ἐξετασθεῖσαν σαφῶς ἀνθρωπολογικὴν ἔννοιαν τοῦ **Ἰηλξ ΠΓ**, ὡς τὴν ἐν τῷ ἀνθρώπῳ πνευματικὴν ἀρχὴν ἀποτελοῦσαν, ὡς εἴρηται⁴, τὴν ἑτέραν ἐκδήλωσιν τῆς πνευματικῆς δυνάμεως. Ἡ ἑτέρα δ' αὕτη ἐκδήλωσις τῆς πνευματικῆς δυνάμεως, τ.ἔ. τὸ «πνεῦμα Θεοῦ» (**Ἰηλξ ΠΓ**), ὡς ἡ ἐν παντὶ ἀνθρώπῳ πνευματικὴ ἀρχή, συνιστᾷ ἀνθρωπολογικὸν τεχνικὸν ὄρον, ὅστις ἐξ ἐπόψεως ἐννοιολογικῆς συνδέεται καὶ δὴ καὶ συγγενεῦει πρὸς τὴν **ΨΔ** («ψυχὴ»), χωρὶς βεβαίως καὶ νὰ ταυτίζηται πρὸς αὐτήν. Ἡ δὲ ἐν τῷ ἀνθρώπῳ καὶ δὴ ἐν τῇ «ψυχῇ» (**ΨΔ**) αὐτοῦ παρουσία τῆς πνευματικῆς ταύτης δυνάμεως, ἐκδηλουμένης ἐν αὐτῇ ὡς πνευματικῆς ἀρχῆς, πιστοῦται ὑπὸ πλήθους ἀνθρωπολογικῶν τῆς Π. Διαθήκης χωρίων, ἡ ἐξέτασις τῶν ὁποίων ἐπιτρέπει τὸν ἀκριβῆ προσδιορισμὸν τῆς εἰδικωτέρας ἐννοίας τοῦ περι οὗ ὁ λόγος «πνεύματος», ὅπερ πρέπει νὰ διευκρινί-

1. Πρβλ. ἀνωτέρω, τόμ. ΑΕ', σελ. 622,627 καὶ παρόντα τόμον, σελ. 107.
2. Πρβλ. ἀνωτέρω, σελ. 109.
3. Πρβλ. ἀνωτέρω, τόμ. ΑΕ', σελ. 588ἐξ.
4. Πρβλ. ἀνωτέρω, σελ. 110.

σωμεν ἐν προκειμένῳ, ὅτι ὡς πνευματικὴ ἀρχὴ εὔρηται ἐν τῇ στενωτέρᾳ τῆς λέξεως ταύτης σημασίᾳ. Συμφώνως δὲ πρὸς τὰ σχετικὰ τῆς Π. Διαθήκης δεδομένα, τὰς ρίζας τῆς πίστεως τοῦ ἀρχαίου Ἰσραὴλ εἰς ὑπαρξιν ἐν ἐκάστῳ ἀνθρώπῳ τῆς πνευματικῆς ἀρχῆς εὐρίσκομεν ἤδη ἐν αὐταῖς ταῖς δύο βασικαῖς πηγαῖς¹ τῆς ἀνθρωπολογίας τῆς Π. Διαθήκης καὶ δὴ ἀμεσώτερον μὲν ἐν τῇ δευτέρᾳ περὶ δημιουργίας διηγήσει², ἐμμέσως δ' ἐν τῇ πρώτῃ, ἐν αἷς ἐπίσης διαγράφεται, ἡ βαθύτερα ἔννοια τοῦ «πνεύματος» τούτου καὶ προσδιορίζεται ἅμα ἡ τε φύσις καὶ ἡ προέλευσις αὐτοῦ, ὡς καὶ ὁ τρόπος μεταδόσεώς του εἰς τὸν ἄνθρωπον. Οὕτως ἡ β' διηγήσις δηλοῖ, ὅτι διὰ τῆς ἀπ' εὐθείας ὑπὸ τοῦ Θεοῦ ἐμφυσήσεως τῆς εὐθύς κατωτέρω εἰδικώτερον ἐξετασθησομένης **הַמְּשֵׁנָה** («πνοῆς») εἰς τοὺς μυκτῆρας τοῦ πρωτοπλάστου ἀποβαίνει οὗτος «ψυχὴ ζῶσα», ζωϊκὴ δηλ. καὶ πνευματικὴ ὑπαρξις. Ἐν ἄλλοις λόγοις, διὰ τῆς θείας αὐτοῦ **הַמְּשֵׁנָה** («πνοῆς») μεταλαμπαδεύεται ὑπὸ τοῦ Θεοῦ εἰς τὸν ἄνθρωπον τὸ **רוּחַ הַאֱלֹהִים** («πνεῦμα Θεοῦ») οὐ μόνον ὡς ζωαρχικὸν «πνεῦμα», ἀλλὰ καὶ ὡς πνευματικὴ ἀρχή. Ἀμφότεραι δ' αἱ ἐκδηλώσεις αὗται τοῦ **רוּחַ הַאֱלֹהִים** ἀναφέρονται ἀμέσως εἰς τὴν πνευματικὴν φύσιν τοῦ ἀνθρώπου, ἥτις, μεθ' ὅσα ἐν τοῖς πρόσθεν διεπιστώσαμεν³, ἐκφράζεται ἐν τῇ Π. Διαθήκῃ διὰ τοῦ ἀτομικοῦ ἀνθρωπίνου πνευματικοῦ συστατικοῦ **נַפְשׁוֹ** («ψυχῆς»), ὡς τοῦ αἰωνίου φορέως καὶ τῆς ἔδρας πρῶτον μὲν τῆς ζωῆς καὶ τῶν ἐνστίκτων ἢ κατωτέρων ψυχικῶν λειτουργιῶν⁴, δεύτερον δὲ τῶν ἀνωτέρων ψυχικῶν λειτουργιῶν καὶ γενικώτερον τῶν πνευματικῶν τοῦ ἀνθρώπου δυνάμεων⁵. Κατὰ ταῦτα δικαιοῦμεθα, νομιζόμεν, ἐνταῦθα νὰ ἰσχυρισθῶμεν, ὅτι τὸ διὰ τῆς θείας «πνοῆς» (**הַמְּשֵׁנָה**) μεταλαμπαδευθὲν εἰς τὸν ἄνθρωπον «πνεῦμα Θεοῦ» (**רוּחַ הַאֱלֹהִים**), ἐνεργοῦν διττῶς, δηλ. ὡς ζωαρχικὸν «πνεῦμα» καὶ ὡς πνευματικὴ ἀρχή, εἶναι ἡ μόνιμος, ὑπερατομικὴ καὶ μάλιστα αὐτὸ τοῦτο θεία αἰτία ἔνθεν μὲν τοῦ φυσικοῦ, ἔνθεν δὲ τοῦ ψυχικοῦ καὶ τοῦ πνευματικοῦ βίου τοῦ ἀνθρώπου, τῶν ὁποίων τὸ αἰτιατὸν καὶ δὴ καὶ ὁ ἐντὸς ἐνὸς ἐκάστου ἀνθρώπου ἀτομικὸς φορεὺς καὶ ἡ αἰωνία ἔδρα εἶναι. Ὡς τὸ ἐπαναλάβωμεν, ἡ **נַפְשׁוֹ** («ψυχὴ»)⁶.

1. Πρβλ. ἀνωτέρω, τόμ. ΑΕ', σελ. 242έξ.

2. Πρβλ. ἀνωτέρω, τόμ. ΑΕ', σελ. 252έξ.

3. Πρβλ. ἀνωτέρω, τόμ. ΑΕ', σελ. 588έξ. καὶ δὴ σελ. 598έξ., 618, 621, 622, 627 καὶ παρόντα τόμον, σελ. 107έξ.

4. Ἐντεῦθεν, ὡς εἶδομεν, γίνεται χρῆσις τοῦ ὅρου **נַפְשׁוֹ** καὶ προκειμένου περὶ τῶν ζώων. Πρβλ. ἀνωτέρω, τόμ. ΑΕ' ἰδίᾳ σελ. 600 καὶ αὐτόθι ὑπόσημ. 5.

5. Πρβλ. ἀνωτέρω, τόμ. ΑΕ', σελ. 604έξ., ὡς καὶ μόλις προηγηθεῖσαν ὑπόσημ. 3.

6. Ἀξία ἰδιαίτερας μνείας εἶναι ἐν προκειμένῳ καὶ ἡ ἐξῆς προσφυῆς παρατήρησις τοῦ P. VOLZ, *Der Geist Gottes...*, σελ. 51: *אֱלֹהִים ist die Energie des Lebens,*

Ἄξιον ἰδιαίτερας μνείας εἶναι ἐνταῦθα, ὅτι τὰ ἀνωτέρω ἐκτεθέντα ἐπιμαρτυροῦνται, πρὸς τοὺς ἄλλοις, ἰδίᾳ καὶ ὑπὸ τινων λίαν διαφωτιστικῶν ἀνθρωπολογικῶν τῆς Π.Διαθήκης χωρίων συναφῶν πρὸς τὴν δοθεῖσαν τοιαύτην ἐρμηνείαν τῆς β' διηγήσεως. Καὶ ἐν πρώτοις ἀναφέρομεν τὴν ἐξῆς χαρακτηριστικὴν καὶ βαρυσήμαντον ἅμα διακήρυξιν τῆς βίβλου τοῦ Ἰώβ, ἥτις σαφῶς ὑπαινίσσεται τὴν β' διήγησιν: «*Ἀλλὰ πνεῦμά ἐστιν ἐν βροτοῖς*»¹. Πρὸς δὲ τοῦτοις μνημονευτέα ἐν προκειμένῳ καὶ τινὰ ἀρκοῦντως ἀποκαλυπτικὰ καί, ὡς εὐθὺς θὰ διαπιστώσωμεν, παράλληλα χωρία, ἐπὶ τῶν ὁποίων καταφανῆς εἶναι ἡ ἰδεολογικὴ ἐπίδρασις οὐ μόνον τῆς β', ἀλλὰ καὶ τῆς α' διηγήσεως, ὡς καταδεικνύεται ἐκ τῆς ἐν αὐτοῖς χρήσεως τῶν ὑπὸ τῶν δύο θεμελιωδῶν ἀνθρωπολογικῶν πηγῶν τῆς Π.Διαθήκης, δίκην τεχνικῶν ὅρων, χρησιμοποιοῦμένων ρημάτων **כַּבַּד** (I)² («*ποιῶ*»³, «*κτίζω*»⁴) καὶ **רָצַץ**⁵ («*πλάσσω*»⁶). Τὰ περὶ ὧν ὁ λόγος χωρία διαδηλοῦν ἐν εἵδει ὕμνου τὴν πίστιν εἰς τὴν παντοδυναμίαν τοῦ Θεοῦ. Οὕτω τὸ μὲν πρῶτον καὶ ἀρχαιότερον, ὅπερ, μάλιστα, κατ' ἀρχὴν ἐμφανίζει τὸν Θεὸν ὀμιλοῦντα, εἶναι ἐκ τῆς βίβλου τοῦ Ἀμὼς καὶ ἔχει ὡς ἀκολούθως: «*Διότι ἰδοὺ ἐγὼ...κτίζων*⁷ πνεῦμα καὶ ἀπαγγέλλων εἰς ἀνθρώπους τὸν Χριστὸν αὐτοῦ⁸...Κύριος ὁ Θεὸς ὁ παντοκράτωρ ὄνομα αὐτῶ⁹». τὸ δὲ δεύτερον καὶ ἐν προκειμένῳ σαφέστερον χωρίον εἶναι ἐκ τῆς βίβλου Ζαχαρίου καὶ ἔχει ὡς ἐξῆς: «*...Κύριος ἐκτείλων οὐρανὸν καὶ θεμελιῶν γῆν καὶ πλάσσω πνεῦμα ἀνθρώπου ἐν αὐτῶ*»¹⁰. Προφανῶς τὰ δύο ταῦτα χωρία ἀναφέρονται γενικώτερον καὶ εἰς τὴν ὑπὸ τοῦ Θεοῦ δημιουργίαν τῆς «*ψυχῆς*» (**שָׁדַד**) ἐκάστου ἀνθρώπου¹¹, ἥτις εἶναι ἡ αἰωνία ἔδρα καὶ ὁ αἰώνιος φορεὺς τοῦ **רוּחַ** («*πνεύματος*»), καὶ ἐντεῦθεν ἡ προμνημονευθεῖσα χαρακτηριστικὴ

1. Ἰώβ 32_α. Πρβλ. Ἰώβ 32₁₈.

2. Προχειρῶς πρβλ. ἀνωτέρω, τόμ. ΑΕ', ἰδίᾳ σελ. 250, ὑποσημ. 3.

3. Γεν. 4₂₇, 5₁έξ., 6₇, Ἡσ. 45₁₂ κλπ.

4. Δευτ. 4₈₂, Ψαλμ. 89₁₈ κλπ.

5. Προχειρῶς πρβλ. ἀνωτέρω, τόμ. ΑΕ'. σελ. 255.

6. Γεν. 2_{7,8} κλπ.

7. Οὕτως ἀποδίδεται ὑπὸ τῶν Ο' τὸ προμνημονευθὲν ρῆμα **כַּבַּד** (I). Πρβλ. Γεν. 1₂₇, 5₁, 6₇ κλπ.

8. Προφανῶς, ἀντὶ τοῦ ὑπάρχοντος ἐν τῷ Μασωρ. κειμένῳ **רוּחַ**, οἱ Ο' ἀνέγνωσαν

רוּחַ שָׁדַד. Σημειωτέον δ' ὅτι τοῦ περιέχοντος τὸ ἀβεβαίως σημασίας ἀπαξ λεγόμενον **רוּחַ** («*διανόημα*») ἡμιστιχίου (Ἰ.Αμ. 4₁₈ ❖) καὶ ἡ Biblia Hebraica προτείνει ὡς πιθανὴν τὴν διόρθωσιν εἰς **רוּחַ שָׁדַד הַמַּרְאָה לְיַמְנִי**.

9. Ἰ.Αμ. 4₁₈.

10. Ζαχ. 12₁.

11. Πρβλ. ἀνωτέρω, τόμ. ΑΕ', σελ. 620, ἐνθα ὁ λόγος περὶ τῆς ὑπὸ τοῦ Θεοῦ δημιουργίας τῆς **שָׁדַד** («*ψυχῆς*»).

χρῆσις τῶν ρημάτων **כָּרַב** (I) («κρίζω») καὶ **רָצַי** («πλάσσω»). Τὴν δ' ἐν προκειμένῳ τοιαύτην ἔννοιαν τῶν σπουδαίων τούτων μαρτυριῶν τῆς Π. Διαθήκης ἐπιβεβαιῶ, νομίζομεν, καὶ τι παράλληλον χωρίον τοῦ Ἑσαίου, ἐνθα «ὁ Θεός, ὁ ποιήσας τὸν οὐρανὸν καὶ πῆξας αὐτόν, ὁ στερεώσας τὴν γῆν καὶ τὰ ἐν αὐτῇ»¹, ἀναγνωρίζεται ὡς «ὁ διδοὺς²...πνεῦμα τοῖς πατοῦσιν αὐτήν»¹. Τὰ παράλληλα ὁμῶς χωρία ταῦτα, ὁμοῦ μετὰ τοῦ προμνημονευθέντος ἐκ τῆς βίβλου Ἰώβ, διαφωτίζουν καὶ ἄλλα τινὰ σπουδαῖα σημεῖα τῆς διδασκαλίας τῆς Π. Διαθήκης περὶ ὑπάρξεως ἐν τῷ ἀνθρώπῳ πνευματικῆς ἀρχῆς, ἥτοι ὑπογραμμίζουν τὸν μόνιμον καὶ μὴ χαρισματικὸν τοῦ «πνεύματος» τούτου χαρακτήρα, ὡς ἐπίσης καὶ τὴν ἐν τῷ ἀνθρώπῳ ἐξατομίκευσιν αὐτοῦ λόγῳ τοῦ προδηλωθέντος στενωτάτου συνδέσμου αὐτοῦ μετὰ τῆς **שָׁדַי** («ψυχῆς») ³.

Ὅσον δ' ἀφορᾷ εἰδικώτερον εἰς τε τὰ τελευταῖα ταῦτα σημεῖα καὶ δὴ εἰς τὴν βαθυτέραν ἔννοιαν καὶ τὸ εἶδος τοῦ ἀπ' εὐθείας ὑπὸ τοῦ Θεοῦ δι' ἐμφυσήσεως τῆς θείας αὐτοῦ «πνοῆς» (**הַנְּשִׁמָּה**) μεταδοθέντος εἰς τὸν ἄνθρωπον **רוּחַ הַאֱלֹהִים** («πνεύματος Θεοῦ»), ἐκδηλουμένου ἐν τῷ ἀνθρώπῳ ὡς πνευματικῆς ἀρχῆς, λίαν ἀποκαλυπτικῆ, νομίζομεν, εἶναι ἡ καὶ ἐν προκειμένῳ θεμελιώδης ἀ' ἀνθρωπολογικῆ διήγησις, ἥτις ἀναφέρει σχετικῶς ὅτι ἐκ πάντων τῶν κτισμάτων τῆς ἑξαήμερου μόνος ὁ ἄνθρωπος ἐδημιουργήθη «κατ' εἰκόνα Θεοῦ»⁴. Ὅθεν ἰδιάζον γνῶρισμα παντὸς ἀνθρώπου εἶναι, ὡς θέλομεν εἰδικώτερον ἐν τῷ τελευταίῳ κεφαλαίῳ τῆς παρουσίας ἐρεῦνης διαπιστώσει, τὸ «κατ' εἰκόνα Θεοῦ», δι' οὗ, ὡς εἴρηται καὶ ἐν τοῖς πρόσθεν⁵, ὁ ἄνθρωπος ἀφ' ἐνὸς μὲν παρίσταται συγγενεῦν πρὸς τὸν Θεόν, ἀφ' ἑτέρου δὲ σαφῶς καὶ δὴ αὐστηρῶς διακρίνεται τῶν λοιπῶν δημιουργημάτων τῆς ἑξαήμερου. Ἀσφαλῶς δ' ὑπὸ τὸ φῶς τῆς περὶ δημιουργίας τοῦ ἀνθρώπου «κατ' εἰκόνα Θεοῦ» διδασκαλίας ταύτης τῆς Π. Διαθήκης εἶναι δυνατὸν καὶ μόνον νὰ κατανοηθῇ πλήρως, δηλ. εἰς ὅλον αὐτῆς τὸ πλάτος καὶ τὸ βάθος, ἡ ἐν προκειμένῳ ἔννοια τῆς ἐν τῷ ἀνθρώπῳ πνευματικῆς ἀρχῆς, ἥτις ὡς πρὸς μὲν τὴν φύσιν καὶ τὴν καταγωγὴν εἶναι **רוּחַ הַאֱלֹהִים** («πνεῦμα Θεοῦ») καὶ

1. Ἑσ. 42₅.

2. Ἡ χρῆσις τοῦ ῥήματος **נתן** γίνεται ἐνταῦθα ἀντὶ τῶν προμνημονευθέντων **כָּרַב** (I) καὶ **רָצַי**.

3. Χαρακτηριστικὸν ἐν προκειμένῳ εἶναι ἰδίᾳ τὸ προμνημονευθὲν χωρίον τοῦ Ζαχαρίου (12₁), ἐνθα ὡς ἡ ἐν τῷ ἀνθρώπῳ ἑδρα τοῦ «πνεύματος» ἀναφέρεται τὸ **רוּחַ** («ἐγκάτων»), περὶ τὴν ἔννοιαν τοῦ ὁποίου θέλομεν εἰδικώτερον πῶς ἀσχοληθῆ ἐν τῷ εὐθὺς ἐπομένῳ κεφαλαίῳ.

4. Γεν. 1_{26,27}, 5₈, 9₈, Σοφ. Σοφ. 2₂₈, Σοφ. Σοφ. 47₈.

5. Πρβλ. ἀνωτέρω, τόμ. ΑΕ', σελ. 249ξ., 258ξ., 260, 401ξ. καὶ παρόντα τόμ., σελ. 95.

ἔχει κατ' οὐσίαν πάντοτε ὑπερατομικὸν χαρακτῆρα, ἐνῶ ὡς πρὸς τὸν ἄνθρωπον δὲν εἶναι χαρισματικὸν καὶ ἔκτακτον, ἀλλὰ μόνιμον καὶ ὡς ἐκ τοῦ στενωτάτου καὶ δὴ αἰωνίου αὐτοῦ συνδέσμου μετὰ τῆς ἀνθρωπίνης «ψυχῆς» (שׁפּוּט), φερόμενον ἐντεῦθεν, κατὰ συνεκδοχὴν βεβαίως, ὡς «πνεῦμα» τοῦ ἀνθρώπου¹ καὶ σαφῶς ἀντιδιαστελλόμενον ἀπὸ τοῦ ἐκτάκτου καὶ χαρισματικοῦ «πνεύματος», χρησιμοποιεῖται ἐν τῇ Π. Διαθήκῃ ἀντὶ τοῦ ὅρου «ψυχῆ» (שׁפּוּט), ἐμφανιζόμενον ὡς φορεὺς καὶ ἔδρα τῶν ψυχικῶν καὶ πνευματικῶν λειτουργιῶν τοῦ ἀνθρώπου².

Εἰς τὰς περιπτώσεις ταύτας τὸ περὶ οὗ ὁ λόγος הַיְהוָה («πνεῦμα»), ὡς θεῖον ἅμα καὶ ἀνθρώπινον, ἐμφαίνει, κατὰ συνεκδοχὴν, οὐχί τι διάφορον τῆς שׁפּוּט («ψυχῆς»), ἀλλ' αὐτὸ τὸ δι' ἐκτάκτου, ἀμέσου καὶ δὴ προσωπικῆς θείας ἐπεμβάσεως μεταδοθὲν εἰς τὸν ὡς ἐκ τούτου «κατ' εἰκόνα Θεοῦ» δημιουργηθέντα ἄνθρωπον «πνεῦμα» (הַיְהוָה), ἐν τῇ ἐννοίᾳ τῆς πνευματικότητος καὶ δὴ τῆς πνευματικῆς φύσεως ἀμέσως ἀναφερόμενον εἰς τὴν ἀποτελοῦσαν τὴν ἔδραν καὶ τὸν αἰώνιον φορέα αὐτῆς, ἦτοι τὴν ἀνθρωπίνην «ψυχήν» (שׁפּוּט), τῆς ὁποίας καὶ προσδιορίζει τὴν φύσιν, τὴν οὐσίαν, τὸ περιεχόμενον, τὰς ιδιότητας καὶ τὸν χαρακτῆρα, ὡς τοῦ φορέως οὐ μόνον τοῦ φυσικοῦ, ἀλλὰ καὶ τοῦ πνευματικοῦ βίου τοῦ ἀνθρώπου. Ἐν προκειμένῳ μάλιστα θὰ ἡδύνατό τις ἴσως νὰ ἰσχυρισθῇ, ὅτι ποιά τις ἀναλογία πρὸς τὴν ὑπάρχουσαν μεταξὺ «σαρκός», «σώματος» (שׁוּמָה) καὶ «χοῦς» (חַוָּה)³, ὑφίσταται καὶ μεταξὺ «ψυχῆς» (שׁפּוּט) καὶ «πνεύματος» (הַיְהוָה). Ὁ «χοῦς» (חַוָּה) δηλαδὴ καὶ οἱ λοιποὶ ἐν τοῖς πρόσθεν ἐπισημανθέντες συναφεῖς καὶ δὴ καὶ συνώνυμοι αὐτοῦ ὅρου⁴ κατ' οὐδένα τρόπον ἀποτελοῦν ἕτερόν τι αὐτοτελὲς συστατικὸν τοῦ ἀνθρώπου σχετικὸν ἢ διάφορον τοῦ ὑλικοῦ συστατικοῦ «σάρξ», «σῶμα» (שׁוּמָה), ἀλλ' εἶναι ἀπλῶς χαρακτηριστικὰ γνωρίσματα τῆς «σαρκός», «σώματος» (שׁוּמָה), τῆς ὁποίας καὶ προσδιορίζουν τὴν φύσιν, τὴν καταγωγὴν, τὰς ιδιότητας καὶ τὸν χαρακτῆρα, καθοριζομένης οὕτω καὶ τῆς ἐντεῦθεν ἐκπηγαζούσης στενῆς σχέσεως καὶ δὴ καὶ συγγενείας τοῦ καὶ ἐκ «σαρκός», «σώματος» (שׁוּמָה) ἀποτελουμένου ἀνθρώπου πρὸς τὸν «χοῦν ἀπὸ τῆς γῆς»,

1. Πρβλ. ἐναῦθα ὅσα διεπιστώσαμεν ἀνωτέρω, σελ. 106έξ., περὶ τῆς κατὰ συνεκδοχὴν χρήσεως τοῦ ὅρου הַיְהוָה («πνεῦμα») ἐν τῇ ἐκδηλώσει αὐτοῦ ὡς ζωαρχικοῦ «πνεύματος» ἐντὸς τοῦ ἀνθρώπου.

2. Τῆς μακρᾶς σειρᾶς τῶν σχετικῶν χωρίων ἐπιφυλασσόμεθα νὰ μνημονεύσωμεν εὐθύς κατωτέρω, ἔνθα καὶ εἰδικώτερον πως ὁ λόγος περὶ τῶν περιπτώσεων τούτων.

3. Πρβλ. ἀνωτέρω, τόμ. ΛΕ', ἰδίᾳ σελ. 426έξ.

4. Γεν. 2,α. Πρβλ. ἐν προκειμένῳ ἀνωτέρω, τόμ. ΛΕ', σελ. 256έξ.

τ.έ. πρὸς τὸν ὕλικὸν κόσμον. Κατὰ παρόμοιον λόγον, ἐν οὐδεμιᾷ περιπτώσει εἶναι δυνατὸν νὰ θεωρηθῇ τὸ ἐν τῷ ἀνθρώπῳ ὑπάρχον «πνεῦμα» (ΠῆΓ) ὡς ἕτερον τι αὐτοτελὲς ἀνθρώπινον συστατικὸν σχετικὸν ἢ διάφορον τοῦ πνευματικοῦ συστατικοῦ «ψυχή» (Ψῆῤ), ἀλλ' ὡς ἴδιον χαρακτηριστικὸν γνώρισμα τῆς ἀποτελούσης τὴν ἔδραν καὶ τὸν αἰώνιον αὐτοῦ φορέα «ψυχῆς» (Ψῆῤ), τῆς ὁποίας καὶ προσδιορίζει, ὡς εἴρηται, τὴν φύσιν, τὸ πρότυπον, τὴν καταγωγὴν, τὰς ιδιότητας καὶ τὸν χαρακτῆρα, ὑπογραμμιζομένης οὕτω καὶ τῆς ἐντεῦθεν ἀπορροεύσης στενῆς σχέσεως καὶ συγγενείας τῆς «ψυχῆς» (Ψῆῤ) τοῦ ἀνθρώπου πρὸς τὸ **הַיְהוּא** ΠῆΓ καὶ ἐν γένει πρὸς τὸν πνευματικὸν κόσμον, ἐν τελευταίᾳ δ' ἀναλύσει πρὸς αὐτὸν τοῦτον τὸν ὑπερβατικὸν τῆς Π. Διαθήκης Θεόν, ὅστις εἶναι «πνεῦμα» (ΠῆΓ)¹, καὶ «κατ' εἰκόνα» τοῦ ὁποίου ἐδημιουργήθη ὁ ἄνθρωπος. Κατὰ ταῦτα λοιπὸν τὸ ἐν τῷ ἀνθρώπῳ καὶ δὴ ἐν τῇ «ψυχῇ» αὐτοῦ αἰωνίως ἔδρευον «πνεῦμα Θεοῦ», ὅπερ εἶναι τὸ θεῖον ἐν τῷ «κατ' εἰκόνα Θεοῦ» δημιουργηθέντι ἀνθρώπῳ καὶ ὡς ἐκ τούτου οὐδ' ἐπὶ στιγμὴν ἐπιτρέπεται νὰ θεωρηθῇ ὡς ἀνθρώπινον συστατικὸν, ἀποτελεῖ τὴν οὐσιώδη διαφορὰν τοῦ ἀνθρώπου ἀπὸ τοῦ ζώου, διότι τὸ τελευταῖον τοῦτο, κατὰ τὴν ἐπιγραμματικὴν ἔκφρασιν τοῦ Ἡσαΐου, εἶναι «σὰρξ καὶ οὐχὶ πνεῦμα»².

Ἐντεῦθεν δυνάμεθα νὰ συναγάγωμεν τὸ συμπέρασμα, ὅτι τὸ «πνεῦμα», δίκην εἰδοποιοῦ διαφορᾶς, συνιστᾷ τὸ ἔναντι πάντων τῶν λοιπῶν δημιουργημάτων τῆς ἐξαήμερου ἰδιάζον χαρακτηριστικὸν γνώρισμα καὶ δὴ καὶ ἀποκλειστικὸν καὶ ἐξόφθαλμον προνόμιον τοῦ μόνου «κατ' εἰκόνα Θεοῦ» δημιουργηθέντος ἀνθρώπου. Τὸ ὅτι δέ, καὶ ὡς ἐκ τῆς τοιαύτης ἐννοίας τοῦ ΠῆΓ («πνεύματος»), ἡ τριχοτομικὴ ἀντίληψις εἶναι ἀπολύτως ξένη πρὸς τὴν ἀνθρωπολογίαν τῆς Π. Διαθήκης, ἥτις τὸναντίον ἀρκούντως σαφῶς διδάσκει, ὡς διεπιστώσαμεν³, ὅτι ὁ διφυῆς ἄνθρωπος συνίσταται ἐκ δύο ἀτομικῶν συστατικῶν, ἧτοι ἔνθεν μὲν ἐκ τοῦ **רִצְוֹ** («σαρκός», «σώματος»), ἔνθεν δὲ ἐκ τῆς **נְשָׁמָה** («ψυχῆς»), προσδιοριζομένων ἀντιστοιχῶς ὑπὸ τοῦ **רוּחַ** («χούς») κλπ. καὶ ὑπὸ τοῦ ΠῆΓ («πνεύματος»), πιστοῦται, πρὸς τοῖς ἄλλοις, καὶ ὑπὸ τῶν ἐξῆς σπουδαίων, νομιζομένων, δεδομένων: Πολλάκις δηλ. ἐν τῇ Π. Διαθήκῃ τὸ ΠῆΓ («πνεῦμα») ἐναλλάσσεται, κατὰ συνεκδοχὴν βεβαίως⁴, ἢ καὶ ταυτί-

1. Προχειρῶς πρβλ. ἐνταῦθα ἰδίᾳ τὸ βαρυσήμαντον χωρίον Ἡσ. 31₃, περὶ τὴν ἐννοίαν τοῦ ὁποίου θέλομεν εἰδικώτερον πῶς καὶ καταπτερω ἐνδιατρίφει.

2. Ἡσ. 31_{9α}.

3. Πρβλ. ἀνωτέρω, τόμ. ΑΒ', σελ. 418εξ., καὶ παρόντα τόμ. σελ. 94εξ.

4. Πρβλ. τὸ λίαν χαρακτηριστικὸν χωρίον Ἡσ. 33₁₁, κατὰ τοὺς Ο' («Νῦν ὄψεσθε, νῦν αἰσθήσεσθε· ματαία ἔσται ἡ ἰσχὺς τοῦ πνεύματος ὑμῶν, πῦρ ὑμᾶς κατέδετα»).

ζεταὶ πρὸς τὴν **שָׁנָה** («*ψυχὴν*»), εἴτε συνδεόμενον μετὰ τῶν αὐτῶν, ὡς ἐκείνη, ρημάτων πρὸς δὴλασιν τῆς ἔδρας τῶν ψυχικῶν καὶ πνευματικῶν λειτουργιῶν τοῦ ἀνθρώπου¹, εἴτε πάλιν παραλληλιζόμενον συνωνυμικῶς πρὸς ἐκείνην², γεγονός, ὅπερ μαρτυρεῖ ἀσφαλῶς περὶ τῆς συνεκδοχικῆς χρήσεως τοῦ ὄρου **רוּחַ** («*πνεῦμα*»), ὡς συνωνύμου τοῦ εἰδικοῦ ἀνθρωπολογικοῦ ὄρου **שָׁנָה** («*ψυχὴ*»). Μάλιστα δέ, συνηθέστερον ἴσως τοῦ ὄρου **שָׁנָה**, συνδέεται ὁ ὄρος **רוּחַ** μετὰ τινων ρημάτων, ἀφορώντων ἰδίᾳ εἰς ἐκδηλώσεις τῶν ἀνωτέρων ψυχικῶν λειτουργιῶν καὶ πνευματικῶν τοῦ ἀνθρώπου δυνάμεων³, ἐφ' ὅσον τὸ **רוּחַ** («*πνεῦμα*»), ἔδρευον ἐν τῇ **שָׁנָה** («*ψυχῇ*»), εἶναι ὁ αἵτιος τῆς πνευματικότητος καὶ ἐν γένει ἢ ἐν αὐτῇ ὑπάρχουσα πνευματικὴ ἀρχή. Ἄλλως τε ὑπὲρ τῶν ἀνωτέρω ἐκτεθέντων συνηγορεῖ σπουδαίως καὶ ἡ πολὺα μετάφρασις τῶν Ο' ἀποδεικνύουσα τὸ πῶς ἐνόησαν ἐκάστοτε τὸν ἔβρ. ὄρον **רוּחַ** οἱ γεραροὶ ἐλληγνισταὶ ἐρμηνευταὶ καὶ οὐχὶ ἀπλῶς καὶ μόνον μεταφράσται τοῦ ἀρχετύπου κειμένου τῆς Π.Διαθήκης, ἀποδίδοντες κατ' ἔνοιαν, ἔστιν ὅτε, τὸ **רוּחַ** («*πνεῦμα*») διὰ τοῦ «*ψυχῇ*»⁴, ἢ πάλιν διὰ τῶν «*θυμός*»⁵, «*φρόνησις*»⁶, «*νοῦς*»⁷, ἀλλὰ καὶ «*αἷμα*»⁸ κλπ.⁹

1. Πρὸς τοὺς ἄλλοις, πρβλ. ἐν προκειμένῳ Γεν. 26^{8,5}, Ἐξ. 6⁹, Κρ. 8⁸, Ἰ Σαμ. 1¹⁵, Ἰώβ 10¹², 17¹, 24⁴, Ψαλμ. 77^{4,7}, 106^{3,3}, 143^{4,7}, Παροιμ. 14^{2,9}, 15⁴, Ἐκκλ. 7^{9,10}, 10⁴, Ἦσ. 57¹⁶, 65¹⁴, Ἰεζ. 20^{9,2}, Δαν. 2^{1,8}, 7¹⁵. Πρβλ. ἐπίσης εὐθύς κατωτέρω.

2. Ἰώβ 7¹¹, 12¹⁰, Ἦσ. 26⁹, πρβλ. Σοφ.Σειρ. 9⁹, Βαρ. 3¹ κλπ.

3. Πρὸς τοὺς ἄλλοις, πρβλ. ἐνταῦθα καὶ Γεν. 41⁸, Ἐξ. 35²¹, Ἀριθμ. 14²⁴, Ἰησ. Ν. 2¹¹, 5¹, Ἰ Βασ. 21⁵, Ἰ Χρον. 28¹², Ἰώβ 32¹⁸, Ψαλμ. 32², 34¹⁹, 51¹⁹, 76¹⁹, 77⁷, 78⁹, Παροιμ. 11¹⁸, 15¹⁸, 16^{3,18,19,23}, 17^{22,27}, 18¹¹, 25²⁹, 29²⁸, Ἐκκλ. 7⁸, Μαλαχ. 2^{15,16}, Ἦσ. 29²⁴, 33¹¹, 66², Δαν. 5²⁴, πρβλ. Σοφ.Σολ. 5⁸ κλπ. Ἐπίσης πρβλ. εὐθύς κατωτέρω, ὡς καὶ ἀνωτέρω, σελ. 107, ὑποσ. 10.

4. Γεν. 41⁸, Ἐξ. 35²¹, Σοφ.Σειρ. 7¹¹.

5. Ἰώβ 15¹³, Παροιμ. 18¹⁴, 29¹¹, Ζαχ. 6⁸, Ἦσ. 59¹⁹, Ἰεζ. 33²⁹.

6. Ἰησ.Ν. 5¹.

7. Ἦσ. 40¹³.

8. Ἰώβ 6⁴. Τὴν σχέσιν τῆς «*ψυχῆς*» (**שָׁנָה**) πρὸς τὸ «*αἷμα*» (**דָּם**) πρβλ. ἀνωτέρω, τόμ. ΑΒ', σελ. 601 ἐξ.

9. Πρβλ. ἐπίσης τὰς ἐξῆς χαρακτηριστικὰς ἐκφράσεις **רוּחַ קָצָר** («*ὀλιγοψυχία*») Ἐξ. 6⁹, **רוּחַ קָצָר** («*ὀλιγόψυχος*») Παροιμ. 14^{2,9}, **רוּחַ עֲצוּבָת** («*ὀλιγόψυχος*») Ἦσ. 54⁶, **רוּחַ וְשִׁפְלֵרוּחַ דְּבָרָא** («*ὀλιγόψυχος*») Ἦσ. 57¹⁵, **רוּחַ נְבָהָה** («*ἀνὴρ ὀλιγόψυχος*») Παροιμ. 18¹⁴, **רוּחַ גְּבוּהָה** («*κακοφροσύνη*») Παροιμ. 16¹⁸, **רוּחַ שִׁפְלֵרוּחַ** («*πραῦθυμος*») Παροιμ. 16¹⁰, («*αταπεινόφρων*») Παροιμ. 29²⁸, **רוּחַ נְבָהָה** («*ἡσύχιος*») Ἦσ. 66² ✠, **רוּחַ בְּרוּחַ אֲרָךְ** («*μακροθυμία*») Σοφ.Σειρ. 5¹¹, **רוּחַ קָצָר** («*θυμῶν*») Ἰώβ 21⁴, **רוּחַ שׁוֹב** («*ἀναπνέων*») Ἰώβ 9¹⁸, **רוּחַ נְבָהָה** («*σκηθρωπάζω*») Παροιμ. 15¹³, (πρβλ. Παροιμ. 17²², 18¹⁴ ✠), **רוּחַ קוּי** («*ὀλιγοψυχῶν*») Σοφ.Σειρ. 4⁹ κλπ.

Ἐπὶ πᾶσι τούτοις δὲν θὰ ἔπρεπε νὰ παροραθῆ τὸ γεγονός, ὅτι ἐν τῇ Π. Διαθήκῃ ἄφ' ἐνός μὲν ὁ Θεὸς ἀναγνωρίζεται ὡς «πνεῦμα» (𐤒𐤓𐤁)¹, ἡ πάλιν φέρεται ὡς κάτοχος τοιούτου 𐤒𐤓𐤁², ὡς εἶδομεν ὅτι ἐμφανίζεται ἔχων 𐤒𐤓𐤁 (ἄψυχήν)³, ἐνῶ οὐδέποτε παρίσταται ἔχων 𐤒𐤓𐤁 (ἄσάρκα, ἄσῶμα)⁴, ἄφ' ἑτέρου δὲ ὁ ἄνθρωπος θεωρεῖται ὡς δημιουργηθεὶς «κατ' εἰκόνα Θεοῦ»⁵. Καὶ περαιτέρω διὰ τοῦ ἐν αὐτῷ θείου στοιχείου, ἦτοι τοῦ 𐤒𐤓𐤁, ὡς ἀκριβῶς καὶ διὰ τοῦ «κατ' εἰκόνα Θεοῦ», ὁ ἄνθρωπος διακρινόμενος ἐντεῦθεν πάντων τῶν λοιπῶν τῆς ἐξαήμερου δημιουργημάτων, συγγενεῦει πρὸς τὸν Θεόν, ὅστις ὡς κύριος «τῶν πνευμάτων»⁶, «ἐξουσιάζει»⁷ τοῦ κατὰ τὰ ἦδη διαπιστωθέντα διτῶς ἐν τῷ ἀνθρώπῳ ἐκδηλουμένου 𐤒𐤓𐤁 («πνεύματος»)⁸, τὸ ὁποῖον «ἐξετάζει»⁹ καὶ κινεῖ ὁ Θεός, ὡς, πρὸς τοῖς ἄλλοις, δηλοῦν καὶ τὰ χαρακτηριστικὰ ἐκεῖνα χωρία, ἐνθα γίνεται λόγος περὶ τοῦ ὅτι «ὁ Θεὸς ἐξήγειρε τὸ πνεῦμα»¹⁰ ἀτόμου τινός.

2. Η ΕΝ ΤΩ ΑΝΘΡΩΠΩ «ΠΝΟΗ». Ἡ ἐβραϊκὴ λέξις 𐤒𐤓𐤁¹¹, ἃν καὶ εἰκοσιτετράκις μόνον ἀπαντᾷ ἐν τῷ Μασσωριτικῷ τῆς Π. Διαθήκης κειμένῳ¹², ἀναμφιβόλως κέκτηται ἐν προκειμένῳ ἰδιάζουσιν σημασίαν, ὡς πεί-

1. Ἐνταῦθα προχείρως πρβλ. Ἑσ. 31₃.

2. Ἰδὲ 4₈, Ψαλμ. 139₇, Ἑσ. 40₁₃, Ἰεζ. 39₂₈, πρβλ. Ψαλμ. 33₈, Παροιμ. 1₂₃ κλπ.

3. Πρβλ. ἀνωτέρω, τόμ. ΔΕ', σελ. 623.

4. Πρβλ. ἀνωτέρω, τόμ. ΔΕ', σελ. 623, ὑπόσημ. 9. Πρβλ. ἐν προκειμένῳ τὸ κλασσικὸν χωρίον Ἑσ. 31₃.

5. Γεν. 1_{26,27}, 5₃, 9₈, Σοφ. Σειρ. 17₃.

6. Ἀριθμ. 16_{22,27} 18.

7. Πρβλ. ἐν τῇ τοιαύτῃ ἐννοίᾳ τὴν χαρακτηριστικὴν χρῆσιν τοῦ ἀπαξ λεγομένου 𐤒𐤓𐤁 ἐν Γεν. 6₃ ✠, ἐνθα ἐμφαίνεται ὁ κυρίαρχος ρόλος τοῦ θείου «πνεύματος» ἐν τῷ ἀνθρώπῳ. Πρβλ. τὴν χρῆσιν τοῦ ῥήματος 𐤒𐤓𐤁 («ἐξουσιάζω») ἐν Ἑκκλ. 8₈, ἐνθα ὁμοῦς δηλοῦται ἡ ἐν προκειμένῳ ἀδυναμία τοῦ ἀνθρώπου.

8. Ἦτοι ὡς ζωαργικὸν «πνεῦμα» καὶ ὡς πνευματικὴ ἀρχή.

9. Πρβλ. τὴν τοιαύτην χρῆσιν τοῦ ῥήματος 𐤒𐤓𐤁 ἐν Παροιμ. 16₂ κατὰ τὸ Μασσωρ. κείμενον.

10. ΙΙ Χρον. 36₂₃, ΙΙ Ἑσδρ. 1_{1,5}, Ἀγγ. 1₁₄, «ἐπέγειρεν» Ι Χρον. 5₂₆, ΙΙ Χρον. 21₁₀, «ἤγειρεν» Ἰερ. 51₁₁, Ι Ἑσδρ. 2_{1,5}.

11. Ἐκ τῆς σχετικῆς βιβλιογραφίας πρβλ. ἐνταῦθα τὴν εἰδικὴν ἔρευναν τοῦ T.C. MITCHELL, The Old Testament Usage of *nesama* (ἐν: VT 11, σελ. 177-187), 1964. Πρὸς τούτους πρβλ. Ἰδία W. EICHRHODT, Theologie des A.T., τόμ. II/III σελ. 93, L. KÖHLER, Theologie des A.T., σελ. 123 ἐξ., P. HEINISCH, Theologie des A.T., σελ. 131 καὶ P. van IMSCHOOT, Théologie de l' Ancien Testament, τόμ. II, σελ. 26 ἐξ.

12. Ἡ λέξις αὕτη ἀπαντᾷ δις ἐν Γενέσει (2_{7,22}), ἀπαξ ἐν Δευτερονομιᾷ (20₁₆), τρίς ἐν Ἰησοῦ Ναυῆ (10₄₀, 11_{1,14}), ἀπαξ ἐν ΙΙ Σαμουὴλ (22₁₈), δις ἐν Ι Βασιλειῶν

θεταί τις ἐκ τῆς προσεκτικῆς ἐξετάσεως τῶν σχετικῶν τῆς Π.Διαθήκης χωρίων, ἐνθα γίνεται χρῆσις τῆς λέξεως ταύτης. Ἦδη δ' ἐνταῦθα εἶναι ἀξία ὑπογραμμίσεως ἢ σχεδὸν γενικῶς ἀναγνωρίζομένη σήμερον πολὺ τῆς λέξεως **חַיָּוִת** ἀρχαιότητος, περὶ ἧς ἄλλως τε μαρτυροῦν ἢ ἐν αὐτῇ τῇ ἐγνωσμένης ἀρχαιότητος β' ἀνθρωπολογικῇ διηγήσει τῆς Γενέσεως¹ χρῆσις τῆς λέξεως ταύτης καὶ δὴ καὶ αἰ ἐκεῖ δι' αὐτῆς ἐκφραζόμεναι ἔννοιαι, ἐμφαίνουσαι, πρὸς τοῦτοις, τὴν εἰδικώτερον κατωτέρω ἐκτεθησομένην ἀναμφισβήτητον σπουδαιότητα αὐτῆς ἐν σχέσει πρὸς τὴν παροῦσαν ἔρευναν. Μάλιστα, παρὰ τὸ γεγονός ὅτι τὸ **חַיָּוִת** («πνέω», «ἀσθμαίνω»)², δηλ. ἡ ρίζα τοῦ **חַיָּוִת**, ἀποτελεῖ ἐν τῷ ἐβραϊκῷ τῆς Π.Διαθήκης κειμένῳ ἀπαξ λεγόμενον, ἡ ἀρχικὴ καὶ θεμελιώδης τῆς λέξεως ταύτης σημασία εἶναι, νομιζόμεν, ἀκούοντως σαφῆς, ὡς δύναται τις νὰ συναγάγῃ καὶ ἐκ μόνης τῆς ὑπὸ τῶν Ο' προσφυοῦς ἀποδόσεως τοῦ **חַיָּוִת**, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, διὰ τοῦ «πνοῆς»³. Πράγματι δὲ διὰ τῆς ἐβρ. ταύτης λέξεως, ὡς καὶ διὰ τῆς ἀντιστοίχου ἐλληνικῆς, δηλοῦται κατ' ἀρχὴν τὸ βιολογικὸν φαινόμενον τῆς «πνοῆς», ὅπερ ἀποτελοῦν διακριτικὸν γνώρισμα τῶν ἐμβίων ὄντων, κατ' ἀναλογίαν πρὸς τὰς ἤδη ἐν τοῖς πρόσθεν ἐξετασθείσας ἐννοίας τῆς τε **חַיָּוִת** («ψυχῆς»)⁴ καὶ τοῦ **רוּחַ** («πνεύματος»)⁵, ὡς βιολογικῶν ὄρων⁶, ἀναφέρεται οὐ μόνον εἰς τὸν ἄνθρωπον⁷, ἀλλὰ κατ' ἐπέκτασιν καὶ εἰς ἄπαντας ἐν γένει τοὺς ζῶντας ὀργανισμούς⁸, τῶν ὁποίων ἢ καὶ ἐμπειρικῶς διαπιστουμένη χαρακτηριστικὴ ἐξωτερικὴ ἐκδήλωσις τῆς «πνοῆς» (**חַיָּוִת**) μαρτυρεῖ σαφῶς περὶ τῆς ἐντὸς αὐτῶν ὑπάρξεως ζωῆς⁹.

(15₂₉, 17₁₇), ἐπτάκις ἐν Ἰὼβ (4₉, 26₄, 27₉, 32₈, 33₄, 34₁₄, 37₁₀), δις ἐν Ψαλμοῖς (18₁₆, 150₆), ἀπαξ ἐν Παροιμίαις (20₂₇), τετράκις ἐν Ἠσαΐα (2₉₈, 30₉₈, 42₅, 57₁₆) καὶ ἀπαξ ἐν Δανιὴλ (10₁₁). Ἐπίσης ἀπαξ ἀπαντᾷ καὶ ἡ ἀραμαϊκὴ λέξις **חַיָּוִת** ἐν Δαν. 5₂₈ ❖

1. Γεν. 2₇.

2. Ἠσ. 42₁₄.

3. Γεν. 2₇, 7₂₂, Π Σαμ. 22₁₆, I Βασ. 15₂₉, Ἰὼβ 26₄, 27₉, 32₈, 33₄, 37₁₀, Ψαλμ. 150₆, Παροιμ. 20₂₇, Ἠσ. 42₅, 57₁₆, Δαν. 10₁₁.

4. Πρβλ. ἀνωτέρω, τόμ. ΔΕ', σελ. 594έξ., 596.

5. Πρβλ. ἀνωτέρω, σελ. 98έξ.

6. Ὑπενθυμίζομεν ἐνταῦθα ὅτι, ὡς καὶ ἐν τοῖς πρόσθεν διεπιστάθη, ἡ ἀρχικὴ καὶ θεμελιώδης σημασία τῆς μὲν **חַיָּוִת** εἶναι «πνοῆς» «ἀναπνοῆς», τοῦ δὲ **רוּחַ** ὁ «κινούμενος ἀήρ» ἐν τῇ ἐννοίᾳ τῆς «πνοῆς».

7. Πρβλ. I Βασ. 15₂₉, 17₁₇, Ἰὼβ 26₄, 27₉, Ψαλμ. 150₆, Παροιμ. 20₂₇, Ἠσ. 2₉₈, 42₅, Δαν. 10₁₁, πρβλ. ἀραμ. χωρίον Δαν. 5₂₈.

8. Γεν. 7₂₂, Δευτ. 20₁₆, Ἰησ.Ν. 10₄₀, 11_{11,14}, Ἠσ. 57₁₆.

9. Πρβλ. χαρακτηριστικῶς ἰδίᾳ I Βασ. 15₂₈, 17₁₇.

Ἐντεῦθεν εἶναι δυνατόν, νομίζομεν, νὰ ἐξηγηθῆ, πρὸς τοῖς ἄλλοις, καὶ ἡ σχετικὴ ἐν προκειμένῳ ἔκφρασις **הַמְשַׁנְּלֵךְ**¹, ἥτις καὶ εἶναι ἀνάλογος πρὸς τὴν γνωστὴν ἐκ τῶν ἀνωτέρω ἔκφρασιν **שְׁנַנְלֵךְ**², μεθ' ἧς μάλιστα καὶ ἐναλλάσσεται³, δηλοῦσα, ὡς καὶ ἐκεῖνη, τὴν «ζῶσαν ὑπαρξιν»⁴, ἥτοι συλλήβδην ἀνθρώπους ὁμοῦ καὶ ζῶα. Τοῦτο δέ, συμφώνως πρὸς τὰς ὑπαρχούσας ἐνδείξεις, συμβαίνει πράγματι κατ' ἐπέκτασιν ἐκ τοῦ ἀνθρώπου, δεδομένου ὅτι ἐν τῇ Π.Διαθήκῃ τὸ **הַמְשַׁנְּלֵךְ** («πᾶσα πνοή») ⁵ ἀπαντᾷ μὲν πρὸς δῆλωσιν καὶ μόνης τῆς «ἀνθρωπίνης ὑπάρξεως»⁶, οὐδέποτε ὅμως ἀφορᾷ μόνον εἰς τὰ ζῶα. Ἐνταῦθα μάλιστα δέον νὰ παρατηρήσωμεν, ὅτι λίαν χαρακτηριστικῶς καὶ ἀνθρωποπαθῶς, βεβαίως, ἂν καὶ, ὡς θέλομεν εὐθύς κατωτέρω διαπιστώσει, οὐδόλως τυχαίως καὶ δὴ οὐχὶ ἄνευ βαθυτέρας σημασίας, παρίσταται ἐν τῇ Π.Διαθήκῃ αὐτὸς ὁ Θεὸς ἔχων **הַמְשַׁנְּלֵךְ** («πνοή») ⁷, ὡς τοῦτο εἶδομεν ὅτι συμβαίνει ἐπίσης καὶ προκειμένου περὶ τε τῆς **שְׁנַנְלֵךְ** («ψυχῆς») ⁸ καὶ τοῦ **רוּחַ** («πνεύματος») ⁹. Εἰδικώτερον δὲ διὰ τῆς διαπιστωθείσης νέας ταύτης ἀναλογίας τῆς **הַמְשַׁנְּלֵךְ** πρὸς τε τὴν **שְׁנַנְלֵךְ** καὶ τὸ **רוּחַ** ἐμφαίνεται, νομίζομεν, ἄπαξ ἔτι καὶ ἡ μεταξὺ τῶν τριῶν τούτων ὄρων τῆς Π.Διαθήκης ὑφισταμένη σχέσις¹⁰. Οὕτως ἐν τῇ Π.Διαθήκῃ γίνεται, ἀνθρωποπαθῶς βεβαίως, προκειμένου περὶ τοῦ Θεοῦ χρῆσις τοῦ ὄρου **הַמְשַׁנְּלֵךְ** ἐν τῇ γνωστῇ θεμελιώδει αὐτοῦ σημασίᾳ οὐ μόνον κυριολεκτικῶς, τ.ἔ. πρὸς δῆλωσιν τῆς θείας «πνοῆς»¹¹, ἀλλὰ καὶ κατὰ συνεκδοχὴν πρὸς ἔκφρασιν τοῦ «θυμοῦ»¹² τοῦ Θεοῦ κλπ. Ἐξ

1. Δευτ. 20₁₈, Ἰησ.Ν. 10₄₀, 11_{11,14}. Ἐν ἅπασιν τοῖς χωρίοις τούτοις τὸ **הַמְשַׁנְּלֵךְ** ἀποδίδεται ὑπὸ τῶν Ο' διὰ τοῦ «ἐμπνέον».
2. Πρβλ. ἀνωτέρω, τόμ. ΑΕ', σελ. 601.
3. Ὡς π.χ. ἐν Ἰησ.Ν. 10₃₉ (**שְׁנַנְלֵךְ**), ⁴⁰ (**הַמְשַׁנְּלֵךְ**).
4. Πρβλ. ἐνταῦθα τὴν ἔκφρασιν **רוּחַ הַחַיִּים** («πνοὴ ζωῆς») ἐν Γεν. 7₂₂ (πρβλ. ἄνευ τοῦ **רוּחַ** Γεν. 2₇), ἥτις εἶναι παραπλησία, ἂν μὴ καὶ ταυτόσημος, τῆς **רוּחַ הַשְׁנַנְלֵךְ**, περὶ ἧς ὁ λόγος ἀνωτέρω, τόμ. ΑΕ', σελ. 600εξ.
5. Πρβλ. Ψαλμ. 150₆, Ι Βασ. 15₂₉.
6. Πρβλ. ἰδίᾳ Ι Βασ. 15₂₉, Ψαλμ. 150₆.
7. Γεν. 2₇, ΙΙ Σαμ. 22₁₆, Ἰώβ 4₉, 32₈, 33₄, Ψαλμ. 18₁₆, Ἰσ. 30₃₈.
8. Πρβλ. ἀνωτέρω, τόμ. ΑΕ', σελ. 623.
9. Πρβλ. ἀνωτέρω, σελ. 298.
10. Πρβλ. ἀνωτέρω, τόμ. ΑΕ', σελ. 414εξ. κλπ. Ἐπίσης πρβλ., πρὸς τοῖς ἄλλοις, καὶ τὰς παραλλήλους ἐκφράσεις **רוּחַ הַשְׁנַנְלֵךְ** (τόμ. ΑΕ', σελ. 600εξ.), **רוּחַ הַחַיִּים** (σελ. 102εξ. 104εξ.) καὶ **רוּחַ הַשְׁנַנְלֵךְ** (Γεν. 2₇, 7₂₂).
11. Πρβλ. Γεν. 2₇, Ἰώβ 32₈, 33₄, 34₁₄. Πρβλ. ΙΙ Σαμ. 22₁₆, Ἰώβ 37₁₀, ἐπίσης πρβλ. Ψαλμ. 18₁₆, Ἰώβ 4₉.
12. Ἰσ. 30₃₈ κλπ.

ἄλλου, ὅτι ἐν τῇ Π.Διαθήκῃ ἡ δηλωθεῖσα ἀνωτέρω ἀρχικὴ καὶ θεμελιώδης σημασία τοῦ **נְשָׁמָה** («πνοή»), ὡς βιολογικοῦ ὄρου, εἰς ἱκανὰς περιπτώσεις ἀποτελεῖ, οὕτως εἰπεῖν, ἀπλῶς καὶ μόνον τὸ ἔνδυμα, ὅπερ καλύπτει ὑψηλότερα καὶ δὴ καθαρῶς θεολογικὰ νοήματα, μάλιστα εἶναι ἀνάγκη καὶ νὰ εἴπωμεν, δεδομένου ὅτι τοῦτο ὑποδηλοῦται ἤδη καὶ ὑπὸ μόνῃς τῆς ἐν τοῖς πρόσθεν ἐκτεθείσης στενῆς αὐτοῦ σχέσεως καὶ κατὰ συνεκδοχὴν ταυτίσεως πρὸς τὸν ὄρον **נְשָׁמָה** («ψυχὴ»)¹ καὶ δὴ τῆς βαθυτέρας ἐννοιολογικῆς αὐτοῦ συγγενείας πρὸς τὸν ὄρον **רוּחַ** («πνεῦμα»)².

Ἡ πλήρης ὅμως καὶ ἀκριβὴς ἐννοια τοῦ ὄρου **נְשָׁמָה** («πνοή») ἐν τῇ Π.Διαθήκῃ προσδιορίζεται, νομίζομεν, ὑπὸ τῆς β' περὶ δημιουργίας τοῦ ἀνθρώπου διηγῆσεως³, ἔνθα μάλιστα ὑπὸ τὸ φῶς βεβαίως καὶ τῆς ἐπίσης θεμελιώδους καὶ ἐν προκειμένῳ α' ἀνθρωπολογικῆς διηγῆσεως⁴ καὶ δὴ ἐπὶ τῇ βάσει τῶν σχετικῶν χωρίων⁵, ἔνθα ἀπαντᾷ ὁ περὶ οὗ ὁ λόγος ὄρος, διαλάμπει ἀρκούντως σαφῶς ἡ θεολογικὴ αὐτοῦ σπουδαιότης, ἅμα δὲ καὶ ἡ εἰδικωτέρα τοῦ **נְשָׁמָה** ἐννοια, ὡς τεχνικοῦ ἀνθρωπολογικοῦ ὄρου τῆς Π.Διαθήκης. Πρὸς τοῦτοις ὅμως ἐμφαίνεται ἐπίσης καὶ ἡ ἐν σχέσει πρὸς τὸν ἄνθρωπον διττὴ τοῦ ὄρου τούτου σημασία. Οὕτως ἐν τῇ ὑπὸ τὸ ἔνδυμα τῶν ἀνθρωποπαθῶν ἐκφράσεων καλυπτούσῃ βαθεῖς συμβολισμοὺς καὶ ὑψηλὰς θεολογικὰς ἐννοίας β' ἀνθρωπολογικῆ διηγῆσει ἀναφέρεται, ὡς γνωστόν, ὅτι ἡ ἀπ' εὐθείας ὑπὸ τοῦ Θεοῦ ἐμφύσησις τῆς ἰδίας αὐτοῦ «πνοῆς» (**נְשָׁמָה**)⁶ εἰς τοὺς μυκτῆρας τοῦ πρώτου ἀνθρώπου ἀνέδειξε τοῦτον εἰς «ψυχὴν ζῶσαν» (**רוּחַ נְשָׁמָה**)⁶.

Ἡ δὲ τοιαύτῃ ἔκτακτος, ἄμεσος καὶ δὴ προσωπικὴ θεία ἐνέργεια, ἐν ὄψει καὶ τῆς σειρᾶς τῶν σχετικῶν τῆς Π.Διαθήκης χωρίων, δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν ὅτι εἶχεν ὡς ἀποτέλεσμα ἔνθεν μὲν τὴν ζωοποίησιν τῆς μέχρι τῆς στιγμῆς ἐκεῖνης ἀψύχου ὑλικῆς φύσεως, ἀναδεικνυομένης οὕτως εἰς «σῶμα», «σάρκα» (**בָּשָׂר**), ἔνθεν δὲ τὴν ἐν αὐτῷ δημιουργίαν τῆς «ψυχῆς» (**נְשָׁמָה**)⁷, τοῦ ἀνθρώπου καθισταμένου ἐντεῦθεν καὶ πνευματικοῦ ὄντος, καὶ τέλος τὴν εἰς αὐτὸν καὶ δὴ εἰς τὴν «ψυχὴν» αὐτοῦ μετάδοσιν τοῦ τε ζωαρχικοῦ «πνεύματος»

1. Προχειρῶς πρβλ. ἐνταῦθα ἰδίᾳ I Βασ. 17₁₇, ἐξ., ἔνθα καὶ γίνεται ἐναλλάξ χρῆσις τῶν ὄρων τούτων.

2. Ἄξιον μνείας εἶναι ἐν προκειμένῳ, ὅτι ἔνιστε ὁ ὄρος **נְשָׁמָה** ἀποδίδεται ὑπὸ τῶν Ο' διὰ τοῦ «πνεῦμα» (I Βασ. 17₁₇, Δαν. 5₂₈, 10₁₇, πρβλ. Ἰὼβ 34₁₄).

3. Πρβλ. ἀνωτέρω, τόμ. ΛΕ', σελ. 258 ἐξ.

4. Πρβλ. ἀνωτέρω, τόμ. ΛΕ', ἰδίᾳ σελ. 249 ἐξ.

5. Ἐν προκειμένῳ πρβλ. ἰδίᾳ Ἰὼβ 32₈, 33₄, 34₁₄ ἐξ., Παροιμ. 20₂₇, Ἦσ. 42₈, 57₁₆, περὶ ὧν καὶ κατωτέρω ὁ λόγος.

6. Γεν. 2₇.

7. Πρβλ. ἀνωτέρω, τόμ. ΛΕ', σελ. 620.

καὶ τῆς πνευματικῆς ἀρχῆς **יְהוָה הַקָּדוֹשׁ** («πνεύματος Θεοῦ»)¹.

Ὅθεν, ὑπὸ τὸ περικάλυμμα τῶν ἀνθρωπομορφισμῶν τῆς μόλις μνημονευθείσης β' περὶ δημιουργίας τοῦ ἀνθρώπου διηγήσεως, ἀρκούντως σαφῶς διαλάμπει, νομίζομεν, τὸ βαθύτερον θεολογικὸν αὐτῆς νόημα, ὅπερ, ἔχον ὡς ἐπίκεντρον τὴν ὑπὸ τοῦ Θεοῦ δι' ἐμφυσήσεως μετάδοσιν τῆς θείας αὐτοῦ «πνοῆς» (**הַנְּשִׁמָּה**), καθιστᾷ ταύτην ἐν σχέσει πρὸς τὴν περὶ ἀνθρώπου διδασκαλίαν τῆς Π.Διαθήκης θεμελιώδη τεχνικὸν αὐτῆς ὄρον. Τοῦτο δὲ διότι, μεθ' ὅσα ἤδη ἀνωτέρω ἐξετέθησαν περὶ τοῦ **יְהוָה** («πνεύματος»), συμφώνως πρὸς τὴν β' διήγησιν καὶ πάντοτε βεβαίως ὑπὸ τὸ φῶς καὶ τῆς α' διηγήσεως, ἡ **הַנְּשִׁמָּה** («πνοή») θεωρεῖται ὡς τὸ οὕτως εἰπεῖν ὄργανον ἢ τὸ μέσον, δι' οὗ ὁ Θεὸς «ἐμπνέει»² εἰς τὴν ἀνθρωπὸν τὴν **נְשִׁמָּה** («ψυχὴν») καὶ δὴ ζωοποιεῖ, ἅμα δὲ καὶ μεταλαμπαδεύει τὴν πνευματικὴν φύσιν εἰς τὸν καὶ οὕτω «κατ' εἰκόνα Θεοῦ» δημιουργηθέντα ἀνθρώπον³. Ἐντεῦθεν καὶ ἡ θεία κατὰ τε τὴν προέλευσιν καὶ τὴν φύσιν **הַנְּשִׁמָּה** («πνοή»), ἐνεργοῦσα διττῶς ἐν τῷ ἀνθρώπῳ, ἦτοι μεταλαμπαδεύουσα εἰς αὐτὸν τὸ **יְהוָה הַקָּדוֹשׁ** («πνεῦμα Θεοῦ»), ὡς ζωαρχικὸν «πνεῦμα» καὶ πνευματικὴν ἀρχήν, ἔχει αὐστηρῶς ὑπερατομικὸν χαρακτῆρα καὶ οὐδόλως ἀποτελεῖ συστατικὸν τοῦ ἀνθρώπου, τῆς πρὸς τὴν **נְשִׁמָּה** («ψυχὴν») σχέσεως αὐτῆς σαφῶς καθοριζομένης ὡς τινος σχέσεως αἰτίου πρὸς ἀποτελεσμα, ἐφ' ὅσον, ὡς ἤδη ἐξετέθη, διὰ τῆς **הַנְּשִׁמָּה** («πνοῆς») ἐμφυτεύεται εἰς τὸν ἀνθρώπον ἡ **נְשִׁמָּה** («ψυχὴ»).

Οὕτω καὶ ἡ ἔστιν ὅτε ἐν τῇ Π.Διαθήκῃ ἐναλλαγῆ⁴ ἢ καὶ ἐκ πρώτης ὄψεως ταῦτις⁵ τῶν δύο τούτων ὄρων, δηλ. τοῦ **נְשִׁמָּה** («ψυχὴ») καὶ τοῦ **הַנְּשִׁמָּה** («πνοή») δέον, νομίζομεν, νὰ ἐξηγηθῆ ἴσον ὡς κατὰ συνεκδοχὴν, τ.ἔ. ὅτι τὸ αἴτιον τίθεται ἐν προκειμένῳ ἀντὶ τοῦ ἀποτελέσματος, χωρὶς βεβαίως τὸ παράπαν καὶ γενικῶς νὰ συγχέωνται πρὸς ἀλλήλους οἱ δύο οὗτοι ὄροι⁶.

1. Πρβλ. ἀνωτέρω, σελ. 292.

2. Πρβλ. ἰδίᾳ Σοφ.Σολ. 15₁₁. Ὑπενθυμίζομεν τὴν ἐν Γεν. 2, χαρακτηριστικὴν χρῆσιν τοῦ ῥήματος **נְשָׁמָה** («ἐμπνέω»). Πρὸς τοῦτοις πρβλ. τὴν ὑπὸ τῶν Ο' ἀπόδοσιν τοῦ ὄρου **הַנְּשִׁמָּה** διὰ τοῦ ἀπαξ λεγομένου «ἐμπνευσις» ἐν Ψαλμ. 18₁₈ ❖

3. Πρβλ. ἀνωτέρω, τόμ. ΑΕ', σελ. 258ἔξ., 269ἔξ. καὶ παρόντα τόμον, σελ. 95, 292, 294ἔξ.

4. Προχείτως πρβλ. Ἰησ.Ν. 40₃₃ἔξ., I Βασ. 47₁₇ἔξ.

5. Πρβλ. ἐνταῦθα, πρὸς τοὺς ἄλλοις, ἰδίᾳ Ἰησ. 42₆, 57₁₈, ἐνθα ὁ ὄρος **הַנְּשִׁמָּה** θεωρεῖται ὑπὸ πολλῶν ὡς συνώνυμος τοῦ **נְשִׁמָּה**.

6. Τοῦτο γίνεται ἰδιαιτάτα ἐμφανὲς ἤδη ἐν τῷ θεμελιώδει, ἐν προκειμένῳ, χωρὶς Γεν. 2, ἐνθα καὶ ἀπαντοῦν ἀμφότεροι οἱ ὄροι (**הַנְּשִׁמָּה** καὶ **נְשִׁמָּה**), χωρὶς βεβαίως καὶ νὰ ταυτίζωνται.

Ἄλλως τε ἡ ὑπὸ τῆς φύσεως, τῆς ἐνεργείας καὶ δὴ καὶ τοῦ χαρακτηῆρος αὐτῆς προσδιοριζομένη ἔννοια τῆς **הַמְשֵׁנָה** («πνοῆς») ἐμφαίνει ἅμα καὶ τὸν βαθμὸν, ἔτι δὲ καὶ τὸ εἶδος τῆς πρὸς τὸ **הַיָּה** («πνεῦμα») σχέσεως αὐτῆς, ἥτις, μεθ' ὅσα ἐν τῷ οἰκείῳ τόπῳ ἐξετέθησαν περὶ τῆς ἐννοίας τοῦ τελευταίου τούτου, διαγράφεται ἐν τῇ Π.Διαθήκῃ οὐ μόνον ὡς ιδιαίτατα στενῆ, ἀλλὰ καὶ ὡς βαθυτέρᾳ¹. Ὡς διεπιστώσαμεν, μάλιστα, οὐχὶ σπανίως ἔχομεν ἐν τῇ Π.Διαθήκῃ ταῦτίσιν² ἢ καὶ ἐναλλαγῆν³ τῶν ὄρων **הַיָּה** καὶ **הַמְשֵׁנָה**. Ὅτι δ' ἐνταῦθα δὲν πρόκειται περὶ συγχύσεως ἢ καὶ περὶ ἀπλῆς μόνον σχέσεως καὶ συγγενείας, ἀλλ' ὅτι ἐνίοτε εὐρισκόμεθα, ὡς εἴπομεν, ἐνώπιον ταυτίσεως, καταδεικνύει, νομίζομεν, ἢ εἷς τινὰς περιπτώσεις αὐτὸ τοῦτο ἐννοιολογική, ἐν πολλοῖς, συμπτωσις τῶν δύο τούτων ὄρων⁴, ἐρειδομένη οὐ μόνον ἐπὶ τῆς κοινῆς καταγωγῆς, τῆς φύσεως καὶ τοῦ χαρακτηῆρος, ἀλλ' ἔτι καὶ ἐπὶ τῆς κατ' οὐσίαν κοινῆς σημασίας αὐτῶν διὰ τὴν ἀνθρωπίνην ὑπαρξίν⁵, δεδομένου ὅτι ἡ ὡς πρὸς τὸ τελευταῖον τοῦτο σημεῖον πράγματι ὑπάρχουσα λεπτὴ διαφορά εἶναι μόνον δευτερευούσης σημασίας καὶ ἀφορᾷ, ὡς εἴρηται, εἰς τὸ ὅτι, ἰδίᾳ συμφώνως πρὸς τὴν β' ἀνθρωπολογικὴν διήγησιν⁶, ἡ **הַמְשֵׁנָה** («πνοή») εἶναι δυνατόν νὰ θεωρηθῆ ὡς τό, οὕτως εἰπεῖν, ὄργανον ἢ τὸ μέσον μεταλαμπαδεύσεως εἰς τὸν ἄνθρωπον τοῦ **רוּחַ הַקּוֹדֶשׁ** («πνεύματος Θεοῦ»), ἐνοικούντος μονίμως ἐν τῇ **נַפְשׁוֹ** («ψυχῇ») αὐτοῦ, ἐν τῇ ὁποίᾳ, ὡς πολλάκις ἤδη εἴπομεν, καὶ ἐνεργεῖ ὡς ζ ω α ρ χ ι κ ὸ ν «πνεῦμα» καὶ ὡς π ν ε υ μ α τ ι κ ῆ ἄ ρ χ ῆ. Σημειωτέον ὅτι ἡ τελευταία αὕτη ἔννοια τοῦ **הַיָּה** («πνεύματος») διαφωτί-

1. Ἀξία ιδιαίτερας μνείας εἶναι ἐνταῦθα ὅσα χαρακτηριστικῶς παρατηρεῖ ὁ L. KÖHLER, *Theologie des A.T.*, σελ. 124: «Was Odem **הַמְשֵׁנָה** heisst, kann ebenso gut Geist **הַיָּה** heissen.....Der Lebensodem ist nichts anderes als der dem lebenden Menschen innewohnende Geist Gottes».

2. Οὕτω π.χ. πρβλ. ἐνταῦθα ἰδίᾳ Γεν. 7₂₂, ἔνθα ἀπαντοῦν ἀμφοτέροι οἱ ὄροι (**הַמְשֵׁנָה** καὶ **הַיָּה**), ἀποδιδόμενοι ὁμοῦ ὑπὸ τῶν Ο' διὰ τοῦ «πνοή», ἐνῶ ἐν τῇ αὐτῇ περιπτώσει ἐν Ἰώβ 34₁₄, ἀποδίδονται ὁμοῦ ὑπὸ τῶν Ο' διὰ τοῦ «πνεῦμα». Πρβλ. ἐπίσης τὰ χαρακτηριστικὰ χωρία Ἰώβ 4₉, 27₉, 33₄, Ἡσ. 42₅, 57₁₆, ἔνθα οἱ ὄροι οὗτοι συμπαρατίθενται ἐν τῇ αὐτῇ περίπτῳ ἐννοίᾳ, ἢ καὶ σαφῶς ταυτίζονται ἐν συνωνυμικῷ παραλληλισμῷ (Ἰώβ 4₉, Ἡσ. 42₅ κλπ.).

3. Ὑπενθυμίζομεν τὴν ἐνίοτε ὑπὸ τῶν Ο' ἀπόδοσιν τοῦ **הַמְשֵׁנָה** διὰ τοῦ «πνεῦμα» (I Βασ. 17₁₇, Δαν. 5₂₈, 10₁₇).

4. Πρβλ. ἰδίᾳ Παροιμ. 20₂₇, Ἰώβ 32₉ κλπ.

5. Πρβλ. ἐν προκειμένῳ, ὅσα ἤδη ἐν ἀρχῇ τοῦ παρόντος κεφαλαίου ἐξεθέσαμεν (σελ. 95).

6. Γεν. 2₇.

ζεται ἔτι μᾶλλον ὑπὸ τῆς ἐννοίας τῆς **πνεῦ** («πνοῆς»), ὡς τοῦ μέσου ἢ τοῦ ὄργανου μεταλαμπαδεύσεως τῆς πνευματικῆς φύσεως εἰς τὸν οὕτω «κατ' εἰκόνα Θεοῦ» δημιουργηθέντα ἄνθρωπον.

Γεννᾶται ὁμως τὸ εὐλογον ἐρώτημα: Ἐχομεν ἐν τῇ Π.Διαθήκῃ ἀπόλυτον ἐννοιολογικὴν ταύτισιν τῶν ὄρων **πνεῦμα** («πνεῦμα») καὶ **πνοή** («πνοή»); Τούναντίον, νομίζομεν, ὅτι, παρὰ τὰς κρατούσας ἀντιθέτους ἐποψεῖς¹, τὰ μέχρι τοῦδε διαπιστωθέντα περὶ τῆς ἐσωτάτης τῶν δύο ὄρων **πνεῦμα** καὶ **πνοή** σχέσεως καὶ δὴ καὶ συγγενείας ἐμφαίνουσι ἀκριβῶς, ὅτι ἐν αὐστηρᾷ βεβαίως ἐννοία ἢ μνημονευθεῖσα ἐναλλαγὴ καὶ δὴ καὶ ταύτισις τῶν περὶ ὧν ὁ λόγος ὄρων γίνεται ἐπίσης κατὰ συνεκδοχὴν καὶ ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει τίθεται τὸ ὄργανον καὶ τὸ μέσον, οἷον εἶναι ἢ **πνοή** («πνοή»), ἀντὶ τῆς ἐνεργείας, τ.ἔ. τοῦ **πνεῦματος**), ἢ καὶ ἀντιστρόφως, δηλ. ἢ ἐνέργεια ἀντὶ τοῦ ὄργανου καὶ τοῦ μέσου². Ἡ ἔρευνα ἐξ ἄλλου τῶν σχετικῶν ἀνθρωπολογικῶν τῆς Π.Διαθήκης χωρίων, ἐνθα γίνεται χρῆσις τοῦ ὄρου **πνεῦμα**, ἀφ' ἐνὸς μὲν καταδεικνύει τὴν ὑφισταμένην ἐμφανῆ ἐξάρτησιν τῶν χωρίων τούτων ἀπὸ τῆς β' περὶ δημιουργίας τοῦ ἀνθρώπου διηγήσεως³, ἀφ' ἑτέρου δέ, ἐπιμαρτυροῦσα τὴν μόλις ἐκτεθεῖσαν ἐννοίαν τοῦ ὄρου τούτου, διαφωτίζει αὐτὴν ἄμα καὶ δὴ καὶ ἐπιχέει ἀπλετον φῶς καὶ ἐπὶ τῆς ἐννοίας τοῦ ὄρου **πνεῦμα** («πνεῦμα»). Κατὰ ταῦτα καὶ ἐν τοῖς περὶ ὧν ὁ λόγος ἀνθρωπολογικοῖς τῆς Π.Διαθήκης χωρίοις εὐκόλως διαπιστοῦται, ὡς ἄλλως τε καὶ θὰ ἀνέμενέ τις, ἢ ὑπαρξίς τῆς γνωστῆς θεμελιώδους διακρίσεως τῆς **πνοῆς** («πνοῆς»), ἣτις ἀναλόγως πρὸς τε τὴν ἐνέργειαν καὶ τὸ ἀποτέλεσμα ἀναφέρεται ἐν προκειμένῳ ἐνθεν μὲν εἰς τὸ δι' αὐτῆς μεταδοθὲν ζωαρχικὸν «πνεῦμα», ἐνθεν δὲ εἰς τὴν ἐπίσης δι' αὐτῆς μεταλαμπαδευθεῖσαν πνευματικὴν ἀρχὴν εἰς τὸν «κατ' εἰκόνα Θεοῦ» δημιουργηθέντα ἄνθρωπον.

Εἰδικώτερον ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὴν πρῶτην καὶ μετὰ τῆς ζωοποιήσεως

1. Πρβλ., πρὸς τοὺς ἄλλους, L.KÖHLER, *Theologie des A.T.*, σελ. 124, P.van IMSCHOOT, *Théologie de l' Ancien Testament*, τόμ. II, σελ. 28 κλπ.

2. Ὅτι ἐν αὐστηρᾷ ἐννοία οἱ ὄροι **πνεῦμα** καὶ **πνοή** δὲν ταυτίζονται δευκνύουσι, νομίζομεν, τὰ χωρία ἐκεῖνα, ἅτινα συνήθως προσάγονται, ὡς ἀπόδειξις περὶ τῆς ταυτίσεως τῶν περὶ ὧν ὁ λόγος ὄρων, δηλ. τὰ παράλληλα χωρία Η Σαμ. 22¹⁶ καὶ Ψαλμ. 18¹⁶. Διὰ δὲ τῆς συμπαράθεσεως τῶν δύο τούτων ὄρων ἀρκούντως ἐμφανῶς διακρίνεται ἢ πράγματι ὑπάρχουσα λεπτὴ ἐννοιολογικὴ αὐτῶν διαφορά, ἣτις εἶναι ἐπίσης εὐδιάκριτος καὶ ἐν Ἰωβ 33⁴.

3. Πρβλ. ἰδίᾳ Ἰωβ 27⁸, 33⁴, Ψαλμ. 42⁵, πρβλ. Ἰωβ 20⁴ κλπ.

τοῦ ἀνθρώπου ἀρρήκτως συνδεομένην ἔννοιαν τῆς **הַמָּוֶלֶת**¹, ἔχομεν νὰ παρατηρήσωμεν ὅτι, κατὰ τὴν σχετικὴν τῆς Π.Διαθήκης διδασκαλίαν, πᾶς ἄνθρωπος, ὡς καταγόμενος ἐκ τῶν πρωτοπλάστων, δύναται, ἐπικαλούμενος τὸ ἀπαράγραπτον καὶ δὴ θεῖον αὐτοῦ προνόμιον, νὰ ἐπαναλάβῃ τὴν βαρυσήμαντον διακήρυξιν τοῦ Ἰώβ²: «πνοή...παντοκράτορος με ζωοποιεῖ³». Ὡς ἐκ τούτου δὲ καὶ ἕκαστος ἄνθρωπος ἔχει ἐντὸς αὐτοῦ «πνοήν» (**הַמָּוֶלֶת**), ἥτις μάλιστα, κατὰ προφανῆ ἐπίδρασιν τῆς β' διηγήσεως, ὑπάρχει «εἰς τοὺς μυκτῆρας αὐτοῦ»⁴. Ὅτι ὅμως καὶ ἡ **הַמָּוֶלֶת** («πνοή»), ὡς ἀκριβῶς καὶ τὸ **נְשָׁמָה** («πνεῦμα»), ἐν τελευταία ἀναλύσει δὲν εἶναι τοῦ ἀνθρώπου⁵, τοῦ ὁποίου κατὰ συνεκδοχὴν μόνον φέρεται ὡς κτῆμα⁶, ἀλλ' ἀναγνωρίζεται ὡς «πνοή παντοκράτορος» (**יְהוָה תַּמָּוֶלֶת**)⁷, ὅστις καὶ εἶναι ὁ «διδοὺς πνοήν τῷ λαῷ τῷ ἐπὶ τῆς γῆς»⁸, ἐπιμαρτυρεῖται, νομίζομεν, ἐμμέσως καὶ ὑπὸ τινος λίαν διαφοριστικοῦ χωρίου τοῦ Ἡσαΐου, ἔνθα εἰς τὸ στόμα αὐτοῦ τοῦ Θεοῦ τίθεται ἡ πανηγυρικὴ διαβεβαίωσις: «πνοήν πᾶσαν⁹ ἐγὼ ἐποίησα»¹⁰. Αὐτὸς δὲ πάλιν, ὑπὸ τοῦ ὁποίου τὴν ἀπόλυτον κυριαρχίαν εὐρίσκεται ἡ ἐν τῷ ἀνθρώπῳ ὑπάρχουσα «πνοή»¹¹, ἐὰν ἤθελε νὰ «συναθροίσῃ τὴν πνοήν του εἰς ἑαυτόν»¹², «τελευτήσῃ πᾶσα σὰρξ ὁμοθυμαδόν, πᾶς δὲ βρότος εἰς γῆν ἀπελεύσεται, ὅθεν καὶ ἐπλάσθη»¹³. Ὁ ἄνθρωπος λοιπὸν ζῆ μόνον, ἐφ' ὅσον εἶναι «ἔτι πᾶσα ἡ πνοή του ἐν αὐτῷ»¹⁴, ἐνῶ, εὐθὺς ὡς «δὲν ὑπολειφθῆ (πλέον) ἐν αὐτῷ πνοή»¹⁵, ἀπο-

1. Ὑπενθυμίζομεν ἐναυθὰ τὴν ἔκφρασιν **יְהוָה תַּמָּוֶלֶת** («πνοή ζωῆς») ἐν Γεν. 2₇, 7₂₂. Πρβλ. τὴν ἀπόδοσιν τοῦ **הַמָּוֶלֶת** διὰ τοῦ «ζωή» ἐν Σειρ. 9₁₈.

2. Ἰώβ 33₄.

3. Περὶ τῆς ὑπαρχούσης ἐν προκειμένῳ διαφορᾶς μεταξὺ τοῦ Μασωρ. κειμένου καὶ τῆς μεταφράσεως τῶν Ο' πρβλ. ἀνωτέρω, τόμ. ΔΕ', σελ. 407, ὑποσημ. 1.

4. Ἡσ. 2₂₂. Οὕτως ἀποδίδομεν τὸ ἐν τῷ Μασωρ. κειμένῳ ὑπάρχον **נְשָׁמָה**, πρβλ. Γεν. 2₇.

5. Πρβλ. τὴν σειρὰν τῶν χωρίων, ἔνθα ἡ «πνοή» (**הַמָּוֶלֶת**) δὲν ἀναφέρεται ὡς κτῆμα τοῦ ἀνθρώπου, ὡς π.χ. I Βασ. 17₁₇, Ἡσ. 2₂₂, Δαν. 10₁₇.

6. Πρβλ. ἰδίᾳ Ἰώβ 27₈, Παροιμ. 20₂₇, Δαν. 5₂₈, πρβλ. I Βασ. 15₂₈.

7. Ἰώβ 32₈, 33₄.

8. Ἡσ. 42₅.

9. Οὕτως ἀποδίδουν κατ' ἔννοιαν οἱ Ο' τὸν πληθυντικὸν **תַּמָּוֶלֶת**.

10. Ἡσ. 57₁₆.

11. Λίαν χαρακτηριστικὸν εἶναι ἐν προκειμένῳ καὶ τὸ ἐξῆς ἀραμαϊκὸν χωρίον Δαν. 5₂₈. «...ὃ ἡ πνοή σου ἐν χειρὶ αὐτοῦ καὶ πᾶσαι αἱ ὁδοὶ σου...» (κατὰ τὴν μετάφρ. τοῦ Θεοδοτίωνος).

12. Ἰώβ 34₁₄.

13. Ἰώβ 34₁₅.

14. Ἰώβ 27₈.

15. I Βασ. 17₁₇, πρβλ. I Βασ. 15₂₈.

θνήσκει. Ἐντεῦθεν καὶ ἡ χαρακτηριστικὴ ἐν προκειμένῳ ἔκφρασις «πνοὴ οὐ κατελείφθη ἐν ἐμοί»¹, ἣτις χρησιμοποιεῖται ἐν τῇ βίβλῳ Δανιὴλ ὡς σχῆμα ὑπερβολῆς.

Ὅσον ἀφορᾷ, ἐξ ἄλλου, εἰς τὴν ἐν σχέσει πρὸς τὴν ἀνθρωπολογία τῆς Π. Διαθήκης δευτέρων καὶ σαφῶς πνευματικωτέραν ἔννοιαν τῆς **πνοῆς** («πνοῆς»), σπουδαιότητα, ἀλλ' ὡς εὐθύς θὰ διαπιστώσωμεν οὐχὶ καὶ μοναδικὴ εἰς τὸ εἶδος τῆς, εἶναι ἡ ἐξῆς σπουδαία διακήρυξις τῆς βίβλου Ἰώβ: «Ἀλλὰ πνεῦμά ἐστιν ἐν βροτοῖς, πνοὴ δὲ παντοκράτορός ἐστιν ἡ διδάσκουσα αὐτούς»². Συναφῆς δὲ πρὸς τὴν μαρτυρίαν ταύτην εἶναι ἐπίσης καὶ ἡ οὐχὶ ἄμοιρος πικρᾶς εἰρωνείας ἀκόλουθος ἐρώτησις τοῦ Ἰώβ πρὸς τινὰ τῶν φίλων του: «πνοὴ δὲ τίνος ἐστιν ἡ ἐξεληθοῦσα ἐκ σοῦ;»³. Ἄξια δ' ὅμως ἰδιαιτέρας μνείας εἶναι ἐνταῦθα καὶ ἡ ἐξῆς ἐπιγραμματικὴ μαρτυρία τῆς βίβλου τῶν Παροιμιῶν, ἣτις ἀποκαλύπτει μὲν τὴν βαθυτέραν καὶ καθαρῶς πνευματικὴν ἔννοιαν τῆς **πνοῆς** («πνοῆς»), ὡς ὑπερατομικῆς πνευματικῆς δυνάμεως ἐν τῷ ἀνθρώπῳ, ἐμφαίνει δ' ἅμα καὶ τὴν σπουδαιότητα αὐτῆς διὰ τὸν πνευματικὸν βίον τῆς ἀνθρωπίνης «ψυχῆς» (**ψυχῆς**): «Φῶς Κυρίου πνοὴ ἀνθρώπων, διερευνᾶσα ἅπαντα τὰ ταμεία τοῦ ἐσωτερικοῦ»⁴.

(Συνεχίζεται)

1. Δαν. 10₁₇.

2. Ἰώβ 32₈.

3. Ἰώβ 26₄.

4. Παροιμ. 20₂₇.